

Atıf/Citation:

Alakbarov, N. ve Özkaya, M. H. (2025). Piero Sraffa Perspektifinde İktisat Kuramına Bakış. *Dokuz Eylül Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 26(2): 495-525. <https://doi.org/10.24889/ife.1704513>.

PIERO SRAFFA PERSPEKTİFİNDE İKTİSAT KURAMINA BAKIŞ

Naib ALAKBAROV* ve Mehmet Hilmi ÖZKAYA**

ÖZ

İtalyan asıllı iktisadi düşünür Piero Sraffa (1898-1983), 20.'ci yüzyılın en özgün ve önemli ekonomi teorisyenlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Neoklasik ekonomiye yönelttiği önemli eleştiriler ile tanınan Sraffa aynı zamanda klasik ekonominin yeniden canlanmasına yaptığı katkılarla da ün kazanmıştır. Sraffa'nın başlıca eseri olan "Malların Mallarla Üretimi - İktisat Kuramını Eleştiriye Açış" (1960), ekonomik sistemlerde değer ve dağılımı analiz eden neo-Ricardocu iktisadi düşünce okulunun temellerini atmıştır. Sraffa ayrıca Ricardo'nun yazılarının etkili baskılarını da yayınladı. Bu çalışma Sraffa'nın görüşlerini farklı açılardan ele almakta ve Sraffa'nın iktisadi düşünce tarihindeki rolünü açıklamaya çalışmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Piero Sraffa, Alfred Marshall, Keynes, Klasik İktisat, Neoklasik İktisat, İktisat Tarihi

JEL Sınıflandırması: B12, B13, B24

ECONOMIC THEORY FROM THE PERSPECTIVE OF PIERO SRAFFA

ABSTRACT

The Italian-born economic thinker Piero Sraffa (1898–1983) is considered one of the most original and important economic theorists of the 20th century. Sraffa is known for his significant critique of neoclassical economics and is also recognized for his contributions to the revival of classical economics. Sraffa's major work, "Production of Commodities by Means of Commodities - Prelude to a Critique of Economic Theory" (1960), laid the foundation for the neo-Ricardian school of thought in economics, which analyzes value and distribution in economic systems. Sraffa also published influential editions of Ricardo's writings. This study examines Sraffa's views from various perspectives and attempts to explain Sraffa's role in the history of economic thought.

Keywords: Piero Sraffa, Alfred Marshall, Keynes, Classical Economics, Neoclassical Economics, Economic History

JEL Classification: B12, B13, B24

1. GİRİŞ

Pier Luigi Porta, Piero Sraffa'yı "tüm zamanların en önemli düşünürlerinden biri" olarak tanımlar. Alessandro Roncaglia ise onu, "Keynes ile birlikte 20. yüzyılın en büyük iktisatçısı ve Avrupa kültürünün önde gelen isimlerinden biri" olarak görür. Heinrich Bortis, Sraffa'yı "geçtiğimiz yüzyılın en büyük politik iktisatçılarından biri" olarak niteler. Gilles Dostaller, Sraffa'ya yönelik bu övgülerin temelinde onun "iktisadi düşünce tarihinde oldukça benzersiz" olarak nitelendirdiği eseri olduğunu söyler. Luigi Pasinetti, bu büyük saygının Sraffa'nın etrafında bir gizem yaratmış olduğundan yola çıkarak onu şöyle tanımlar: "Piero Sraffa bir bilmedir. Bu kelime her şeyi anlatır." Heinz D. Kurz ve Neri Salvadori ise onun etkisinin büyüklüğüne dikkat çekerek: "Sraffa'dan sonra iktisat, artık eskisi gibi değildir." (Braunberger, 2020, s. 1).

Sraffa'nın katkısının genel anlamda Post-Keynesyenizm içerisinde değerlendirilmesi gerektiği, hiç de kendiliğinden açık bir durum değildir ve bunun böyle olmaması gerektiğini

* Doç. Dr., Uşak Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, Uşak, Türkiye. E-posta: naib.alakbarov@usak.edu.tr, ORCID: 0000-0003-1511-0512

** Prof. Dr., Uşak Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, Uşak, Türkiye. E-posta: mehmethilmi.ozkaya@usak.edu.tr, ORCID: 0000-0001-6617-9259

savunan görüşler de mevcuttur. İlginçtir ki, bu görüşler hem farklı türden Post-Keynesyen yaklaşımların savunucularından hem de bu yaklaşımın eleştirmenlerinden gelmektedir (Kurz, 2012). Lavoie (2010)'a göre, Post-Keynesyenler arasında, Sraffa'dan ve onun düşünsel geleneğinde çalışan araştırmacılardan kendini uzak tutmak isteyen bir grubun bulunduğu dikkat çekmiştir. “*Post-Keynesyen iktisat, öncelikli olarak Keynes, Sraffa, Kalecki, Joan Robinson, Kahn, Kaldor ve Minsky gibi isimlerle ilişkilendirilmekle birlikte; çok farklı gerekçelerle etkili olmuş diğer bazı önemli figürler arasında Veblen, Fisher, Schumpeter, Lowe, Harrod, Lerner, Shackle, Hicks, Leontief ve Simon da sayılabilir*” (Lavoie, 2010). Lavoie (2010) çalışmasında Post-Keynesyen iktisatçıları Harcourt (2010)'a dayanarak 3 gruba ayırmaktadır. İlk akım, Amerikalı Post-Keynesyenlerden oluşur; bu grup aynı zamanda Marshallcı Post-Keynesyenler, temel (fundamental) Post-Keynesyenler, finansal Keynesyenler ya da basitçe Post-Keynesyenler veya Keynes'in okulu olarak da adlandırılır. İkinci akım ise Kaleckicilerden oluşur. Bu grubu Michał Kalecki, öğrencisi Joseph Steindl ve Kalecki'ye büyük hayranlık duyan ve onun teorisinin, alternatif bir teori için Keynes'inkinden daha sağlam bir temel sunduğunu düşünen Joan Robinson oluşturmaktadır. Nitekim Philip Arestis (1996) bu grubu *Robinsoncular* (Robinsonians) olarak adlandırır. Son olarak, üçüncü akım Sraffacılar'dan oluşur; bunlar Sraffa'nın düşünsel çizgisini izleyenlerdir. Uzun bir süre *neo-Ricardocular* olarak anılmışlardır ve zaman zaman *neo-Ricardocu Keynesyenler* olarak da adlandırılırlar. Post-Keynesyenizme eleştirel yaklaşan Christopher Bliss (2010, s. 636) ise, Sraffa'nın “makroekonomiye yönelik sürekli bir ilgisinin bulunmadığını” ileri sürerek, “ona Post-Keynesyen demek alışılmadık bir durumdur” ifadesini kullanmıştır (Lavoie, 2010, s. 439).

Bu çalışmanın temel amacı, Sraffa'nın analizinin ve marjinalist iktisat teorisine yönelttiği eleştirilerin başlıca unsurlarını incelemektir. Çalışmada ayrıca, Sraffa ile Keynes arasındaki düşünsel etkileşim ele alınmakta ve bu etkileşimin iktisadi düşünceler tarihi ve iktisat teorisi açısından taşıdığı önem açıklanmaktadır. Buna ek olarak, felsefi düşünce tarihiyle birlikte iktisadi düşünce tarihinde de önemli bir konuma sahip olan Sraffa'nın, Gramsci ve Wittgenstein ile olan fikrî temasına da çalışmada yer verilmektedir. Çalışmada, Sraffa iktisadının teorik temelleri karşıt tezlerle birlikte ele alınmakta ve bu tezlerin iktisat teorisi açısından önemi değerlendirilmektedir. Bunun yanı sıra, çalışmada iktisadi düşünceler tarihinde önemli entelektüel tartışmalardan biri olan Sraffa-Hayek tartışmasına da yer verilmektedir. Bunlara ilave olarak, Sraffa'nın değer teorisi, ceteris paribus varsayımı ve aksak rekabet teorisine ilişkin görüşleri incelenmekte; özellikle, iktisat teorisinde aksak rekabet teorisinin temellerinin Sraffa'nın analizlerine dayandığı üzerinde durulmaktadır. Çalışma, sonuç bölümü ile tamamlanacaktır.

2. PİERO SRAFFA'NIN HAYATI

Piero Sraffa, 5 Ağustos 1898'de İtalya'nın Torino kentinde Angelo Sraffa ve Irma Tivoli'nin tek çocuğu olarak dünyaya geldi. İlkokulu Pavia'da, ortaokulu Milano ve Torino'da okudu. 1916'da Torino Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ne girdi. Bu fakülte, o zamanlar Avrupa pozitivistizminin önde gelen merkezlerinden biri olan Torino'daki hümanist akademik kültürün prestijli bir parçasını oluşturuyordu ve bu konum on dokuzuncu yüzyılın son on yılından bu yana devam ediyordu. Fakültenin ve Salvatore Cognetti de' Martiis tarafından 1893'te kurulan bir lisansüstü merkezi olan Laboratorio di Economia Politica'nın iktisatçıları arasında Achille Loria, Luigi Einaudi, Pasquale Jannaccone, Giuseppe Prato ve Attilio Cabiati gibi seçkin İtalyan iktisatçıları vardı. Akademik ve bilimsel düzeyde Sraffa bu kişilerin çoğunu tanıyordu, ancak

Sraffa tezinin yazılması sırasında ve hemen sonrasında yalnızca Cabiati'ye ve Einaudi'ye oldukça yakındı. Sraffa, Kasım 1920'de Torino Üniversitesi'nden "L'inflazione monetaria in Italia durante e dopo la guerra (İtalya'da Savaş Sırasında ve Sonrasında Parasal Enflasyon)" başlıklı teziyle hukuk bölümünden mezun oldu. Luigi Einaudi Sraffa'nın danışmanıydı. Sraffa'nın tezi, İtalya'da savaş sırasında ve savaş sonrası dönemde alınan para politikası önlemlerine ilişkin orijinal bir tezdi. O tezinde zamanın para ile ilgili literatürde ve uluslararası ekonomik konferanslarda en çok tartışılan bazı konuları ele almaktadır: Enflasyonun nedenleri ve sonuçları, istikrarsız bir uluslararası mali sistem içerisinde iç fiyatların ve döviz kurlarının istikrara kavuşması ve parasal dengeyi yeniden tesis etmeye yönelik altın standardı ve para biriminin savaş öncesi altın paritesine göre yeniden değerlendirilmesi gibi konular Sraffa'nın tezinin önemli konulardandı. Sraffa'nın tezi uygulamalı bir çalışmaydı ve arkasında Keynes'in üç yıl sonra "A Tract on Monetary Reform" çalışmasında öne sürdüğüne benzer teorik bir konum görebiliriz; Aynı zamanda bu çalışma, Panico'nun kendi bölümünde belirttiği gibi, enflasyon ve deflasyonun reel ücret oranını düzenleyen toplumsal çatışmalar üzerinde kalıcı etkilerinin olduğu iddiası gibi bazı değerli özelliklere sahip bir çalışmadır. Mezun olduktan ve bir bankada kısa bir süre eğitim gördükten sonra genç Sraffa, Nisan 1921'de İngiltere'ye taşındı ve London School of Economics'te araştırma öğrencisi oldu ve Haziran 1922'ye kadar burada kaldı. Şüphesiz önemli bir tarih, Sraffa'nın John Maynard Keynes'le tanışmak için Cambridge'e gittiği Ağustos 1921'di: Sraffa açısından önemli dönüm noktası Keynes'in Sraffa'dan, Manchester Guardian Commercial'ın haftalık eki için İtalyan bankacılık sisteminin krizi hakkında bir makale yazmasını istemesiydi. Sraffa makalesinde Avrupa'da savaş sonrası yeniden yapılanmanın parasal ve mali sorunlarını ele alıyordu. Sraffa'nın makalesi Manchester Guardian Ticari Gazetesi için çok uzun oldu ve Economic Journal'ın Haziran 1922 sayısında yayınlandı ve aynı zamanda gazetenin 7 Aralık sayısında daha kısa bir yazı yerini aldı. Sraffa bu makalelerde, kapitalist sınıf içindeki çatışmaların, siyasi ve idari organların özerk çıkarlarıyla birlikte ekonomi politikasını etkilediğini ve hükümet müdahalesinin gelir dağılımı üzerinde kalıcı etkileri olduğunu ifade etti. Kasım 1923'te Sraffa, Perugia Üniversitesi'nde Politik Ekonomi ve Kamu Maliyesi alanında öğretim elemanı olarak atandı ve 1925'te Cagliari Üniversitesi'nde Politik Ekonomi alanında tam profesörlük elde etti. Orada sadece kısa bir süre hocalık yaptı ve Cambridge'e gittikten sonra hayatının sonuna kadar gıyaben bu görevi sürdürdü (Marchionatti, 2001).

3. SRAFFA'NIN İKTİSAT KURAMI ÜZERİNE LİTERATÜR İNCELEMESİ

"Sraffa'nın çalışmaları ve bu çalışmalar içerisinde yer alan kuramsal sistem, iktisat disiplininin bütünsel kapsamı ve içeriğiyle nasıl ilişkilendirilebilir?" sorusu yöneltildiğinde, yarım yüzyılın ardından bu soruya verilecek yanıt, belirli bir düzeyde açık ve belirgin görünmektedir. Bir yandan, Sraffa'nın çalışması, William Petty ve Richard Cantillon'dan başlayarak David Ricardo ve Karl Marx'a, hatta sonrasına kadar uzanan klasik iktisat geleneğinin en azından kurucu bir unsurunu, yeni bir kuramsal tutarlılık içerisinde yeniden yapılandırmaktadır. Diğer yandan, söz konusu kuramsal sistem, fonksiyonel gelir dağılımı teorisine ilişkin marjinalist yaklaşımın eleştirisini içermektedir; zira marjinalist yaklaşım, üretim faktörleri arasında iyi tanımlanmış bir ikame edilebilirlik varsayımına dayanarak faktör talep fonksiyonlarının oluşturulabileceğini kabul etmektedir. Bu arz-talep temelli faktör fiyatlandırması yaklaşımı geçerliliğini yitirdiğinde, malların fiyat ve miktarlarının belirlenmesine ilişkin arz-talep yaklaşımı da çökmektedir (Aspromourgos, 2013, s. 15).

Sraffa'nın parasal üretim ekonomilerinin işleyişine dair derin ve kapsamlı kavrayışı ile, marjinalist arz-talep yaklaşımının eksikliklerinin bilincinde oluşunu —1925 ve 1926 tarihli makalelerini kaleme aldığı dönemde dahi— açıklayan iki temel unsur bulunmaktadır. İlk olarak, Sraffa'nın iktisat teorisine ve iktisadi düşünce tarihine dair son derece yüksek düzeyde bir bilgi birikimine sahip olduğu açıktır. Gerçekten de, Sraffa, para meseleleri konusunda Luigi Einaudi, klasik üretim ve bölüşüm teorisi konusunda ise Edwin Cannan gibi son derece saygın bilim insanlarından ders almıştır. Ayrıca, o dönemde İtalya'da ve başka ülkelerde iktisat müfredatında önemli bir yer tutan genel denge teorisine (Walras/Pareto) ve Marshallcı kısmi denge yaklaşımına da derinlemesine hâkimdi. Luigi Einaudi'nin danışmanlığında hazırladığı lisansüstü tezi, nitelik itibarıyla üst düzey bir akademik çalışmanın tüm özelliklerini taşımaktadır. Nitekim Sraffa, bu tezinde, “paranın iç değeri ile dış değerinin istikrarı arasındaki farkı —diğer bir deyişle, iç fiyat düzeyinin ortalama istikrarı ile döviz kurunun istikrarı arasındaki farkı—” açık biçimde ortaya koymaktadır. İkinci olarak, Sraffa'nın hem reel hem de parasal sektörlerdeki iktisadi uygulamalara —özellikle bankacılık alanına— ilişkin son derece kapsamlı bir bilgi birikimine sahip olduğu bilinmektedir. Maliyet ve fiyat hesaplaması gibi uygulamalara da büyük olasılıkla aşinaydı. Ayrıca, aile geçmişinin, bu konulara ilişkin yüksek düzeyde bilgi edinmesine olanak sağladığı düşünülmektedir (Bortis, 2013, s. 56; Roncaglia, 2000, s. 20).

Büyük olasılıkla, Torino Üniversitesi'nde Einaudi'den öğrendiklerinin etkisiyle harekete geçen Sraffa, 1923 yılında Perugia Üniversitesi'nde ders vermeye başladığında Marshall'ın çalışmaları üzerine bir ders açmaya karar verdi. Bu dersin hazırlanması, Sraffa'nın Marshall'ın rekabetçi değer teorisi hakkındaki ilk teorik çalışmalarını geliştirmesine yol açtı. Bu çalışmaların içeriği, Marshall'ın teori, tarih ve politika konularına yaklaşımındaki metodolojik yaklaşıma yakınlığı ortaya koymaktadır. Bu yaklaşım, Marshall'ın Aralık 1884'te Politik İktisat Kürsüsü'ne seçilmesinden sonra Cambridge'de hâkim hale gelmişti (Panico & Chiodi, 2021, s. 428).

Sraffa, Kasım 1920'de Torino Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden Luigi Einaudi'nin danışmanlığında “L'inflazione monetaria in Italia durante e dopo la guerra” başlıklı teziyle mezun oldu. Tez, İtalya'da savaş ve sonrası dönemde uygulanan para politikası önlemlerine dair özgün bir çalışmaydı¹. Sraffa (1920) genel fiyat düzeyinin doğrudan para arzına bağlı olduğunu ileri süren, o dönemde baskın olan Miktar Teorisi'ni eleştirel olmayan bir şekilde benimsedi (Blankenburg vd., 2012, s. 1276). Miktar Teorisi'ne uygun olarak Sraffa (1920), senyoraj ayrıcalığının hükümetlerin enflasyon vergisi yoluyla kendilerini finanse etmelerine olanak sağladığını ve enflasyon sorununun çözümünün sağlam parayı yeniden tesis etmek olduğunu savunur. Bu bağlamda bu analizin geleneksel bir analiz olduğu ifade edilebilir (Vernengo, 2001, s. 344).

Sraffa, iktisat teorisi alanında eşzamanlı olarak iki yönlü bir görevle sürekli biçimde meşgul olmuştur. Bu görev, 1870'lerden itibaren hâkimiyet kazanan marjinalist teoriye yönelik temel bir eleştiri geliştirmek ve klasik iktisat yazarlarının uzun süre göz ardı edilmiş olan kuramsal yaklaşımlarını açıklığa kavuşturup yeniden inşa etmeyi kapsamaktaydı. Eleştirel yönü, özellikle 1925 ve 1926 yıllarındaki makalelerinde, Hayek üzerine yaptığı incelemede ve artan getiri ile temsilci firma konusundaki yorumlarında belirgin bir biçimde öne çıkmıştır. Ricardo'nun

¹ Konu ile ilgili bakınız: Sraffa, P. 1920 [1993]. Monetary inflation in Italy during the war, thesis obtained in November 1920, translated from the Italian by Wendy J. Harcourt and Claudio Sardoni, *Cambridge Journal of Economics*, 1993, 17, 7–26.

yorumlanması ise, klasik iktisat teorisinde artığın (ya da fazla ürünün) oluşumu, dağılımı ve birikimini açıklamak üzere geliştirilen temel kuramsal çerçevenin açık biçimde ortaya konulmasını gerektirmiştir. Her iki görev de iktisat teorisi tarihine dair derin ve keskin bir kavrayışı zorunlu kılmaktaydı (Bharadwaj, 1984, s. 1236).

Piero Sraffa'nın çalışmaları, iktisat literatüründe önemli dönüşümler yaratmıştır. Marshall'a yönelttiği eleştirilerle tekeli rekabet kuramlarına zemin hazırlamış, Hayek'i eleştirirken kullandığı mal faiz oranı kavramı ise Keynes'in likidite tercihi teorisine dahil edilmiştir. Sraffa'nın Ricardo ve Klasik iktisatçıların eserlerine getirdiği yeni yorum, bu yazarlara olan akademik ilgiyi canlandırmış ve teori tarihine dair sorgulamaları derinleştirmiştir. Ancak, 1960'taki kitabı sonrasında, özellikle de iktisadın başlangıcından beri sürekli ve kümülatif bir ilerleme gösterdiği yönündeki yerleşik anlayışı reddederek marjinalizm öncesinde tamamen farklı bir "klasik" değer ve bölüşüm teorisinin varlığını savunması eleştirilere yol açmıştır. Sraffa, bu yaklaşımıyla iktisadın "normal" bir bilim olarak kesintisiz ilerlediği tezinden keskin bir kopuş sergilemiştir (Kurz, 2000a, s. 14).

Sraffa'ya ilişkin olarak, öncelikle onun Cambridge'e gitmeden önce İtalyan Marksizmiyle —özellikle Antonio Gramsci ile— erken dönemde kurduğu temasların, felsefi düşüncesi üzerinde biçimlendirici bir etki yarattığı varsayılmaktadır. Daha özel olarak, Sraffa'nın çeşitli konularda Marksist görüşleri benimsediği ve bu görüşlerini Cambridge'e taşındıktan sonra da sürdürdüğü kabul edilir. İkinci olarak, Marksizmin anlamı ve içeriği üzerine süregelen kapsamlı tartışmalara rağmen, genel kabul gören bazı temel önermelerin Marksist olarak değerlendirilebileceği varsayılır. Genel hatlarıyla, Sraffa'nın yaşadığı dönemde Marksizm; emek-değer teorisini, sınıf mücadelesine yapılan vurguyu, komünist bir toplumun inşasına yönelik bağlılığı ve tarihsel materyalizm teorisini içeren bir düşünce sistemi olarak kabul edilmektedir. Sraffa'nın felsefi önkabullerini ortaya koymak amacıyla, söz konusu dört temel kavramdan tarihsel materyalizmin Sraffa'nın iktisadi yazılarında kullandığı düşünme biçiminin dayandığı felsefi ilkeleri açık biçimde içerdiği kabul edilmektedir. Dolayısıyla, üçüncü olarak, tarihsel materyalist görüşlerin, Sraffa'nın iktisat anlayışında işleyen bir dizi felsefi bağlılığın belirlenmesinde önemli bir rol oynadığı varsayılmaktadır (John, 1998, s. 478).

4. PIERRO SRAFFA, ANTONIO GRAMSCI VE LUDWIG WITTGENSTEIN

1898'de Torino'da (İtalya) doğan Sraffa'nın babası ünlü bir hukukçu ve ticaret hukuku profesörüydü. Sraffa ekonomi çalışmalarını 1920'de Torino Üniversitesi'nde tamamladı ve hala öğrenciyken İtalya'nın - hatta Avrupa'nın - önde gelen Marksist entelektüellerinden biri olan Antonio Gramsci ile tanıştı (Rahim, 2023, s. 1).

1919 ve 1920 yılları arasında Piero Sraffa, Antonio Gramsci ve Torino'da bulunan ve L'Ordine Nuovo'nun yayınlanmasında yer alan Gramsci'nin liderliğindeki bir grup sosyalistle tanıştı. Bu grup, 1921'de İtalyan Komünist Partisi'nin kurulmasıyla bağlantılı olarak son derece etkili olacaktı. Piero Sraffa ve Antonio Gramsci muhtemelen ilk kez 1919'da tanıştılar: o sırada Sraffa hala orduda görev yapıyordu. Sraffa'nın Liceo Massimo D'Azeglio'daki öğretmenlerinden biri ve Gramsci'nin Torino Üniversitesi'ndeki hocalarından biri olan Umberto Cosmo bu ikisini tanıtmıştı (Naldi, 2000, s. 80).

Gramsci, 1921 yılında kurulan İtalyan Komünist Partisi'nin kısa süre sonra genel sekreteri olmuştur. Genç Sraffa, Gramsci'nin haftalık dergisi *L'Ordine Nuovo* (Yeni Düzen)'ya katkılarda bulunmaya başlamış ve bu süreç, Gramsci'nin 1937 yılındaki ölümüne kadar sürecek olan uzun

soluklu bir dostluğun temelini atmıştır. Gramsci, 1926 yılında Mussolini hükümeti tarafından tutuklanmış ve yaşamının geri kalanını cezaevinde geçirmiştir. Bu dönemde Sraffa, Gramsci'ye ihtiyaç duyduğu her türlü desteği sağlamış; talep ettiği kitapları temin etmiş, gerekli durumlarda tıbbi yardım organize etmiş ve sonrasında *Hapishane Defterleri (Prison Notebooks)* adıyla yayımlanan notlarının korunmasında ve iletilmesinde kritik bir rol oynamıştır. Sraffa, 1921 yılında yarı zamanlı öğrenci statüsünde London School of Economics'te derslere katılmak üzere Londra'ya gitmiştir. 1922 yılında tekrar Londra'ya dönmüş ve burada, yeni kurulan Komünist Parti'nin önde gelen isimlerinden Rajani Palme Dutt ile temas kurmuştur. Aynı dönemde iletişim kurduğu bir diğer önemli isim ise John Maynard Keynes'tir. Sraffa, 1922'de İtalya'da "The Bank Crisis in Italy" adlı makalesiyle dikkat çekmiş, bu yazı Keynes'in ilgisini çekmiştir. Keynes, bu tarihten itibaren Sraffa'nın akademik kariyerinde belirleyici bir rol oynamıştır. Genç İtalyan'dan etkilenen Keynes, editörlüğünü yaptığı *Manchester Guardian* gazetesinin haftalık eki için Sraffa'dan "Avrupa'nın Yeniden İnşası" üzerine bir makale yazmasını istemiştir. Ayrıca, editörlüğünü üstlendiği *Economic Journal* için de Sraffa'dan bir başka makale talep etmiştir. Her iki makale de 1922 yılında yayımlanmış ve İtalyan bankacılığı üzerine odaklanmıştır (Rahim, 2023, s.1; Sraffa, 1922, s. 178).

1923 yılında Sraffa, İtalya'da Perugia Üniversitesi'nde ekonomi alanında öğretim görevlisi olarak çalışmaya başlamış ve John Maynard Keynes ile entelektüel ilişki kurmuştur. Bu dönemde Keynes, Sraffa'dan kısa süre önce hayatını kaybeden İtalyan iktisatçı Maffeo Pantaleoni'nin ölüm ilanını *Economic Journal* için kaleme almasını istemiş ve bu yazı 1924 yılında yayımlanmıştır. Aynı dönemde Sraffa, dönemin ana akım iktisat teorisinin önde gelen savunucularından biri olan Alfred Marshall'ın değer teorisinin temel varsayımlarını eleştiren bir makale üzerinde çalışmaktaydı. Bu eleştirel çalışma, 1925 yılında bir İtalyan dergisinde yayımlanmıştır. Keynes'in dikkatinin bu makaleye çekilmesi üzerine, kendisinden *Economic Journal* için daha kısa bir versiyon yazması istenmiş ve bu versiyon, Aralık 1926 sayısında "Rekabetçi Koşullar Altında Getiri Yasaları" başlığıyla yayımlanmıştır. Makalenin yayımlanmasından birkaç hafta sonra Keynes, Sraffa'ya Cambridge Üniversitesi'nde ekonomi alanında ders verme teklifinde bulunmuştur. Aynı dönemde Cagliari Üniversitesi de kendisine ekonomi profesörlüğü önermiştir. Sraffa, Cambridge teklifini kabul etmiş ve burada "İleri Değer Teorisi" üzerine dersler vermeye başlamıştır. İtalyan vatandaşlığını korumasına rağmen, yaşamının geri kalanını Cambridge'de geçirmiştir. Sraffa'nın ders verme yetkisi 1930 yılında yeniden onaylanmış; ancak 1931 yılında bu görevinden istifa etmiştir. Bunun üzerine Keynes, Sraffa'nın Cambridge'de bulunan Marshall Kütüphanesi'ne kütüphaneci olarak atanmasını sağlamış ve bir süre sonra da araştırma müdür yardımcılığı görevine getirilmesini ayarlamıştır. Sraffa, 1939 yılında Trinity College'a üye olarak seçilmiştir (Rahim, 2023, s.1; Sraffa, 1925, s. 323).

Sraffa'nın hayatındaki bir sonraki önemli akademik gelişme, 1930 yılında Royal Economic Society (Kraliyet Ekonomi Topluluğu) tarafından David Ricardo'nun toplu eserlerinin editörü olarak atanmasıydı. Bu atama, topluluğun o dönemdeki sekreteri olan John Maynard Keynes'in önerisiyle gerçekleşti. Bu görev, Sraffa'nın klasik iktisat düşüncesine olan ilgisini derinleştirmesine ve sonraki önemli eserlerine temel oluşturmasına olanak tanıdı. Aynı dönemde Sraffa, Avusturyalı filozof Ludwig Wittgenstein (1889–1951) ile tanıştı. Wittgenstein, ilk kez 1911'de Cambridge Üniversitesi'ne öğrenci olarak gelmiş ve kısa sürede olağanüstü bir entelektüel itibar kazanmıştı. Öyle ki, dönemin önde gelen filozofu Bertrand Russell, ona neredeyse bir eşitiymiş gibi davranmıştı. Birinci Dünya Savaşı başladığında Wittgenstein

Avusturya'ya dönerek Habsburg ordusunda askerlik yaptı. Savaş sırasında ve savaş esiri olduğu dönemde Cambridge'deki entelektüel çevreyle yazışmayı sürdürdü. Bu dönemde, daha sonra "Tractatus Logico-Philosophicus" adıyla yayımlanacak olan eserini kaleme aldı. Bu kitap, dil felsefesi alanında devrim niteliğinde bir etki yarattı ve Cambridge entelektüel çevrelerinde büyük yankı uyandırdı. 1929'da Cambridge'e bir ünlü olarak geri döndü (Rahim, 2023, s. 1; Sen, 2003, s. 1242).

Wittgenstein'a göre Sraffa'nın onun düşüncesi üzerinde derin bir etki yaratarak bireyselci bir yaklaşımdan toplumsal bir dil görüşüne geçmesi şeklinde bakış açısını tamamen değiştirdi. Bu yeni görüş Wittgenstein'ın ikinci kitabı Felsefi Araştırmalar'da benimsendi. Bu kitabın önsözünde Wittgenstein aldığı tavsiyeyi kabul ederek şunları yazdı: "On altı yıl önce yeniden felsefeyle ilgilenmeye başladığımdan beri, ilk kitapta yazdıklarımdaki ciddi hataları fark etmek zorunda kaldım... Bunun için üniversitedeki bir hoca olan Bay P. Sraffa'nın, yıllar içinde düşüncelerime giderek daha fazla değindiği eleştirilerine minnettarım. Bu kitaptaki en önemli fikirleri bu açıklamalara borçluyum". Felsefi Araştırmalar kitabı, Wittgenstein'ın ölümünden iki yıl sonra, 1953'te yayımlanmıştır (Rahim, 2023, s. 1).

Sraffa, Ricardo'nun toplu eserlerinin editörlüğünü üstlenmesinin ardından, yıllarını Ricardo'nun yayınlanmamış eserleri ve yazışmalarını araştırarak geçirdi. 1940 baharında eserin büyük bir kısmı tamamlanmıştı ancak savaşla ilgili sorunlar nedeniyle yayımı ertelenmişti. Daha sonra 1943'te İrlanda'da Ricardo'nun yazışmalarından ve evraklarından oluşan büyük bir hazine keşfedildi. Sraffa, yayının orijinal fikrinin revize edilmesi gerektiğine karar verdi. Bütün çalışmalar ve yazışmalar (on cilt) 1951-2 ve 1954'te yayımlandı. Bütün Eserler Dizini (onbirinci cilt) 1973'te yayımlandı. Sraffa'nın editoryal girişi Ricardo'nun tamamen yeni bir yorumunu sunmaktaydı. Baskı, geniş çapta anıtsal bir çalışma olarak kabul edildi. Paul Samuelson bu çalışmayı "tüm zamanların en büyük bilimsel başarılarından biri" olduğunu yazmıştır. Bu çalışmanın takdiri olarak Sraffa, Kraliyet Akademisi'nin bir üyesi yapıldı ve 1961'de İsveç Kraliyet Akademisi ona, İktisadi Bilimlerdeki Nobel Ödülü'nün öncülü olan Altın Madalyayı verdi. Sraffa, Ricardo çalışmalarının baskısı üzerinde çalışırken aynı zamanda kendi araştırmasıyla da meşgul oldu ve bu araştırma, 1960 yılında "Malların Mallar Aracılığıyla Üretimi- İktisat Teorisini Eleştiriye Açış" adlı kitabının yayınlanmasıyla sonuçlandı. Metalar aracılığıyla meta üretimi Sraffa'nın Adam Smith ve David Ricardo'nun siyasal ekonomisini daha mantıksal bir temele oturtma girişimini ortaya koyarken, iktisat teorisinin eleştirisinin başlangıcı günümüzün ana akım ekonomik teorisi olan arz ve talep teorisine, bazen 'modern' ekonomi olarak da adlandırılan marjinal iktisada yaptığı eleştirileri ortaya koymaktadır (Rahim, 2023, s. 1).

5. SRAFFA İLE KEYNES ARASINDAKİ ENTELEKTÜEL ETKİLEŞİM

Gramsci ve Wittgenstein'ın ardından, Sraffa ile verimli bir entelektüel etkileşim geliştiren yirminci yüzyıl kültürünün üçüncü önemli ismi John Maynard Keynes'tir. Ancak bu ilişki, Sraffa'nın diğer düşünürlerle kurduğu ilişkilerden farklı bir zeminde gelişmiştir. İlk olarak, bu etkileşim Sraffa'nın uzmanlık alanı olan ekonomi disiplini çerçevesinde gerçekleşmiştir. İkinci olarak ise, eldeki belgeler iletişimin çift yönlü olduğunu gösterse de, Keynes'in daha belirleyici bir rol oynadığı düşünülmektedir. Keynes, Sraffa'ya kariyerinin erken dönemlerinde önemli fırsatlar sunmuştur. Sraffa'dan Manchester Guardian Supplement için bir yazı talep etmiş ve yirmi dört yaşındaki genç ekonomistin 1922 yılında yazdığı makaleyi Economic Journal gibi prestijli bir dergide yayımlanması için seçmiştir. Ayrıca, Edgeworth'un önerisiyle Marshallcı

firma teorisini eleştiren bir yazı yazmasını istemiş ve bu çalışma Aralık 1926'da *Economic Journal*'da yayımlanmıştır. Keynes, Sraffa'yı Cambridge'e davet etmiş, *The Works and Correspondence of Ricardo (1951–1955)* (Ricardo'nun Eserleri ve Yazışmaları) adlı eserinin eleştirel basımını hazırlama görevini ona vermiş ve Kraliyet Ekonomi Topluluğu vasıtasıyla bu süreci organize etmiştir. Ayrıca, İkinci Dünya Savaşı sırasında İtalya ile savaş durumuna geçilince "düşman yabancı" statüsüyle gözetimine alınan Sraffa'nın serbest bırakılması için de girişimlerde bulunmuştur (Rongaglia, 2009, s. 29).

İki düşünür arasındaki en somut iş birliği ise 1938 yılında gerçekleşmiştir. Sraffa ve Keynes, felsefe tarihinde önemli bir metin olan *An Abstract of a Treatise of Human Nature* adlı kitapçığın yeniden basımını birlikte gerçekleştirmiştir. Bu nadir esere yazdıkları akademik girişte, daha önce Adam Smith'e atfedilen metnin aslında David Hume'a (1938) ait olduğunu ikna edici biçimde ortaya koymuşlardır. Sraffa ayrıca Keynes'in *A Tract on Monetary Reform (1923)* adlı eserinin İtalyanca çevirisini 1925 yılında yayımlamış ve Keynes'in bazı diğer yazılarının İtalyanca yayınlanmasına da öncülük etmiştir (Rongaglia, 2009, s. 29).

Sraffa ve Keynes arasındaki düşünsel alışveriş yalnızca kişisel veya editöryal düzeyde kalmamış, teorik düzlemde de derinleşmiştir. Bu bağlamda dört önemli olay öne çıkmaktadır (Rongaglia, 2009, ss. 28-31).

5.1. Para İstikrarı ve Döviz Kuru Ayrımı:

Sraffa'nın lisansüstü tezinde geliştirdiği, para istikrarının iç fiyat düzeyine göre sağlanması ile döviz kuruna göre sağlanması arasındaki ayrımın, Keynes'in düşünsel gelişimine etkide bulunduğu öne sürülmektedir.

5.2. Getiri Ölçeği Üzerine Tartışma:

Sraffa, *Malların Mallarla Üretimi- İktisat Kuramını Eleştiriye Açış (Production of Commodities by Means of Commodities, Prelude to a Critique of Economic Theory)* (1960) adlı eserinin önsözünde, Keynes'in 1928 yılında bu çalışmanın ilk önermelerini okuduğunu ve eğer sabit getiri varsayılmayacaksa bunun açıkça belirtilmesi gerektiğini tavsiye ettiğini belirtir. Bu uyarı, Sraffa'nın kitabının en ayırt edici yönlerinden biri olan getiri ölçeği varsayımından bağımsızlık açısından büyük önem taşır ve marjinalist denge kavramının terk edilmesiyle sonuçlanır. Bu nedenle, bu dönemde yapılan tartışmaların Sraffa'nın teorik çerçevesinin oluşumunda etkili olduğu düşünülmektedir.

5.3. Cambridge Çevresi (Cambridge Circus):

1930'lu yılların başında Keynes'in *Treatise on Money* adlı eserinin tartışıldığı ve Genel Teori'ye (1936) geçiş sürecinde fikirlerinin olgunlaştırıldığı süreçte Sraffa, Cambridge Üniversitesi'ndeki genç ekonomistlerden oluşan Cambridge Çevresi'nde yer almıştır. Ancak, bu grubun Keynes üzerindeki etkisi tam olarak netleştirilememiştir ve bireysel katkıların belirlenmesi oldukça güçtür. Keynes'in Toplu Yazılar serisinde yer alan tartışma metinlerinde Sraffa'nın belirgin bir rolü görünmese de, gerçekte daha aktif bir katkı sağlamış olması mümkündür.

5.4. Öz Faiz Oranı (Own Rate of Interest) Kavramı:

Keynes'in Genel Teori'sinin XVII. bölümünde kullandığı "öz faiz oranı" kavramı, daha önce Sraffa tarafından Mart 1932'de *Economic Journal*'da yayımlanan ve Hayek'in *Prices and Production* (1931) adlı eserini eleştiren bir makalede kullanılmıştır. Bu makaleye Hayek, bir sonraki sayıda yanıt vermiş, Sraffa ise kısa bir karşılık kaleme almıştır. Bu kavram, Keynes'in teorik aygıtında önemli bir yere sahip olacaktır.

Sraffa Keynes'in analizlerine birçok açıdan eleştiriler de getirmiştir. Sraffa, Keynes'in mal faiz oranları² kavramını kullanımını eleştirmiş ve likidite tercihi teorisi aracılığıyla faiz oranının yalnızca kısa vadede değil, uzun vadede de yeterince düşmesini engelleyen açıklamasına yönelik eleştirilerde bulunmuştur. Sraffa'nın görüşüne göre, Keynes'in bu konudaki argümanı tutarsız, karışık ve yanıltıcıydı. Sraffa, diğer şeylerin yanı sıra, Keynes'in kullandığı "likidite" kavramının muğlak ve belirsiz olduğunu; likiditenin her türden ekonomik özne için daima arzu edilen bir şey olarak varsayılmasının yersiz olduğunu –zira likidite tercihi eğrisinin, klasik anlamda marjinal fayda eğrisinin bir varyantından ibaret olduğunu– ileri sürmüştür. Ayrıca Keynes'in, Fisher etkisini tüm mallar için kabul ederken, parayı bu kapsamın dışında tutmasının tutarsızlık teşkil ettiğini belirtmiştir. Bu son eleştiri, ekonomik durgunluk eğilimlerinin parasal fiyatların düşmesine, yani paranın değerinin artmasına yol açtığı bir duruma işaret etmektedir. Oysa paranın değerinde beklenen bir artış, "paranın kendi faiz oranı"nın düşmesi anlamına gelir; Keynes'in varsaydığı gibi yükselmesi değil. Sraffa'ya göre Keynes, özellikle *The General Theory*'nin 17. bölümünde mantıklı bir muhakeme yürütmemiş, çelişkiler yumağına saplanmıştır. Keynes'in likidite tercihi kuramı –Sraffa'nın deyimiyle "Keynes'in sistemi"– faiz oranının aşağı yönlü katılığını açıklama görevini taşıyabilecek yeterlilikte değildir. Eğer faiz oranı esnek olsaydı ve yatırım, faiz oranına karşı yeterince esnek olsaydı, o zaman yatırımın tam istihdam düzeyindeki tasarruf miktarına eşit bir seviyeye yönelmesinin önünde herhangi bir neden bulunmazdı. Kısacası, Keynes'in kitabının "devrimci" mesajı, onun zaman zaman gösterdiği özensizlikten ziyade, Sraffa'nın savunulamaz bulduğu marjinalist kavramları yeni bir biçimde korumaya devam etmesi nedeniyle sekteye uğramıştır. Bu bakış açısından değerlendirildiğinde, Keynes'in kendi ifadesiyle "alışılmış düşünme ve ifade biçimlerinden kurtulma mücadelesi"nde tam anlamıyla başarılı olduğu söylenemez. Sraffa, Keynes'in eleştirel niyetini takdir etmiş, fakat bu niyetin uygulanış biçimini eleştirmiştir. Ona göre, Keynes birçok önemli noktada hâkim iktisat anlayışına fazla taviz vermiştir. Keynes'in yeni teorisi, hem çeşitli tutarsızlıklar ve eksik bırakılmış unsurlar içermekte, hem de marjinalist kavramları korumaktadır (Kurz, 2012, ss. 49-50).

Bugün "Neo-Keynesyen" ve "Yeni Keynesyen" teori olarak bilinen yaklaşımların ayırt edici özelliğinin fiyat katılıkları varsayımı olması dikkat çekicidir: Bu çerçevede Keynes, aksak piyasa koşullarını esas alan bir düşünür olarak yorumlanmaktadır. Oysa onun yapıtında bu tür kusur varsayımlarına dair izler bulunsun da, eserin merkezinde tam esnek fiyatlar varsayılmaktadır. Bu nedenle, Keynes'in analizinin fiyat katılıklarına dayandığı gerekçesiyle genellikten yoksun olmakla suçlanması geçerli değildir. Asıl mesele, esnek fiyatlar koşulunda Keynes'in parasal faiz oranına ilişkin alt sınır açıklamasının (ve bunun, faizle ters yönlü yatırım ilişkisiyle birlikte) detaylı bir incelemeye ne ölçüde dayanabileceğidir. Sraffa'ya göre bu açıklama ikna edici

² Konu ile ilgili bakınız: Grieve, R. H. (2013). An issue with own-rates: Keynes borrows from Sraffa, Sraffa criticises Keynes, and present-day commentators get hold of the wrong end of the stick, <https://www.robinson.cam.ac.uk/postkeynesian/downloads/Grieve/RG250214.pdf> (08.09.2025).

değildir. Özellikle, Keynes'in esnek fiyatların paranın değeri aracılığıyla "paranın kendi faiz oranı" üzerindeki etkilerini göz ardı etmesi, onun argümanını zayıflatan temel unsurlardan biridir. Ancak bu başarısızlık, ortodoks iktisat teorisinin bir zaferi olarak yorumlanmamalıdır. Sraffa'nın görüşüne göre Keynes'in başarısızlığı, analizinde yenilikçi unsurların değil, ortodoks unsurların baskın hale gelmesinden kaynaklanmaktadır. Sraffa, Keynes'e yönelik eleştirisini, (uzun dönemli) fiyatları tamamen esnek olarak kabul eden bir yaklaşımdan geliştirmiştir. Ancak bu durum, geleneksel olarak başvuru alan "arz ve talep güçlerinin" genel olarak tam istihdam dengesini sağlayabileceği anlamına gelmez. Asıl dikkat çekici olan, Sraffa'nın bu sonuçlara, değer ve dağıtım teorisine ilişkin klasik yaklaşımın detaylı bir yeniden inşası yoluyla ulaşmış olmasıdır. Tutarlı biçimde geliştirilen bu yaklaşım, aslında Keynes'in klasik iktisadı bir kenara bırakma gerekçesi olarak gördüğü Say Yasası'nı etkili biçimde çürütmektedir (Kurz, 2012, s. 50).

6. YENİ BİR BAKIŞ AÇISI OLARAK SRAFFA İKTİSADI

Adını etkili İtalyan iktisatçı Piero Sraffa'dan alan Sraffa ekonomisi, ana akım ekonomik teorilere karşı ilgi çekici bir alternatifi temsil etmekte ve değer ve dağıtımaya yönelik geleneksel neoklasik yaklaşıma meydan okumakta ve bir ekonomide üretimin rolünü ve fazlalık koşullarını vurgulamaktadır. Sraffa'nın çalışması, özellikle de "Malların Mallar Aracılığıyla Üretimi- İktisat Kuramını Eleştiriye Açış" adlı kitabı, üretim süreçlerinde girdiler ve çıktılar arasındaki ilişkiyi inceleyen bu düşünce okulunun temelini atmaktadır. Genellikle bireyler tarafından faydanın maksimize edilmesi öncülüğünden yola çıkan neoklasik ekonominin aksine, Sraffa İktisadı üretimin teknik koşullarıyla ve işçiler ve kapitalistler gibi sınıflar arasındaki sosyal ilişkilerle başlamaktadır. Sraffaçı bakış açısına göre, fiyatların belirlenmesi öznel faydanın bir yansıması değil, daha ziyade nesnel üretim koşullarının ve gelirin ücretler ve karlar arasındaki dağılımının sonucudur. Bu yaklaşım, sınıf mücadelesinin ve sermaye birikimi dinamiklerinin merkezi olduğu ekonomik sistemleri analiz etmek için sağlam bir çerçeve sağlamaktadır (FasterCapital, 2025, s. 1).

Sraffaçı farklı perspektiflerden önemli bilgilerden örnekler (FasterCapital, 2025, s. 1):

1. Üretim ve fiyatlar: Sraffa ekonomisi, fiyatların üretim koşulları ve ücret-kar oranı tarafından belirlendiğini varsaymaktadır. Örneğin, eğer ücret oranı yükselirse, ölçeğe göre getirilerin sabit kaldığı ve teknolojinin mevcut olduğu varsayılarak kâr oranının da buna uygun olarak düşmesi gerekir.

2. Gelir dağılımı: Teori, ücretler ve karlar arasındaki gelir dağılımı konusundaki çatışmayı vurgulamaktadır. Bunun bir örneği, çalışanların daha yüksek ücretler için pazarlık yaptığı ve potansiyel olarak kâr kaybına neden olan ücret pazarlığıdır.

3. Sermaye Teorisinin Eleştirisi: Sraffa'nın neoklasik sermaye teorisi eleştirisi, tek ve ölçülebilir bir varlık olarak "sermaye" kavramıyla ilgili sorunları vurgulamaktadır. Sermayenin gelir dağılımından ve fiyatlardan bağımsız olarak ölçülemeyeceğini savunmaktadır.

4. Standart Emtia: Sraffa, fiyat dalgalanmalarından bağımsız olarak gerçek ekonomik değişiklikleri ölçmek için bir ölçüt olarak "Standart Emtia" kavramını ortaya koymaktadır. Bu standart emtia, toplumsal üretimin ortalama bileşimini yansıtan varsayımsal bir mal sepetidir.

5. Sermayenin Yeniden Değiştirilmesi ve Tersine Derinleştirilmesi: Sraffa ekonomisi, kâr oranı ile sermaye yoğunluğu arasında düzgün, ters bir ilişki olduğu yönündeki neoklasik fikre karşı çıkmaktadır. Bu, kâr oranı değişikçe bir üretim tekniğinin az ya da çok karlı hale

gelebileceği üretim tekniklerinin tersine dönmesi olgusunun (Reswitching) meydana gelebileceğini göstermektedir.

Sraffa'nın fikirlerini vurgulamak için örnekler:

- Üretim ve Fiyat Örneği: Ekmek ve kumaş üreten basit bir ekonomi hayal edin. Teknolojik gelişmeler sayesinde kumaş üretimi daha verimli hale geldikçe, ücretlerin ve kârların değişmediği varsayılarak kumaşın fiyatı ekmeğin fiyatına göre düşebilir.

- Gelir dağılımı örneği: Bir fabrikadaki işçiler %10'luk ücret artışını başarılı bir şekilde müzakere ederse, fabrika üretkenliği artıramadığı veya fiyatları artıramadığı sürece fabrika sahibinin kar marjı düşebilir.

- Standart hammadde örneği: Yalnızca mısır ve demir üreten bir ekonomide, eğer ekonominin çıktısındaki mısır ve demirin oranı üretimde kullanılan oranlarla eşleşiyorsa, ekonominin standart malı mısır ve demirin bir karışımı olacaktır.

Sraffa ekonomisi, bu yönleri inceleyerek, bireysel tercihler ve fayda yerine üretim ve fazlalığa odaklanarak bir ekonominin nasıl çalıştığını görmek için yeni bir bakış açısı sunmaktadır. Geleneksel ekonomik teorilerin değerli bir eleştirisini sunmakta ve kapitalist toplumlarda değer ve bölüşüme ilişkin daha incelikli bir anlayışa katkıda bulunmaktadır (FasterCapital, 2025, s. 1).

Sraffa'nın kuramsal çalışmaları 1920'lerin ortalarına kadar uzanmakta olup, 1927'nin ikinci yarısından itibaren ivme kazanmış ve 1931'e kadar artan bir hızla gelişimini sürdürmüştür. Ancak bu süreç, 1930 yılı başlarında Royal Economic Society (Kraliyet Ekonomi Topluluğu) tarafından Ricardo'nun eserlerinin editörlüğünü üstlenmesiyle birlikte ani bir şekilde kesintiye uğramıştır. Takip eden on yıl boyunca Sraffa'nın kuramsal çalışmaları büyük ölçüde durma noktasına gelmiştir. Bununla birlikte, editörlük çalışmaları sayesinde Ricardo'nun kuramına ve diğer klasik iktisatçıların katkılarına dair bilgi birikimi kayda değer ölçüde artmış; Alfred Marshall, Edwin Cannan, Jacob Hollander ve diğerlerinin yerleşik yorumlarında görülmeyen ya da yanlış anlaşılan pek çok unsur fark etmesini sağlamıştır. 1940'ların başında Sraffa nihayet eski notlarına dönüp kuramsal çalışmalarına devam etme imkânı bulduğunda, artık değer ve dağılım teorisine ilişkin klasik yaklaşımı çok daha derinlemesine kavramış ve bu yaklaşımın neden zamansız bir şekilde terk edildiğine dair önemli içgörüler geliştirmişti. Sraffa, bir süredir Marx'ın, marjinalist doktrinin baskın hâle gelmesinden önceki son büyük klasik iktisatçı olduğu konusunda net bir kanaate sahipti. Bu bağlamda, iki temel soru ön plana çıkmaktaydı: Birincisi, Marx'ın çözümlemesi özellikle Ricardo'nunkiyle nasıl bir ilişki içindeydi—analitik bir ilerlemeyi mi, yoksa bazı yorumcuların öne sürdüğü gibi bir gerilemeyi mi temsil ediyordu? İkincisi ise, Sraffa'nın doğası gereği sorunlu bulunduğu arz ve talep teorisi klasik teoriye üstünlük sağlayarak nasıl hâkim konuma gelmişti? (Gehrke ve Kurz, 2006, s. 96).

7. SRAFFA TEORİSİNİN TEMEL İLKELERİ

Sraffa'nın düşünsel vizyonundan hareketle, ortaya konulan bilimsel amacın iki yönlü bir nitelik taşıdığı görülmektedir. Bu amaçlardan ilki, klasik politik ekonomi geleneğine karşı geliştirilen ve zamanla bu geleneğin göz ardı edilmesine yol açan marjinalist arz ve talep teorisine yönelik temel bir eleştiri getirmektir. İkincisi ise, klasik teorinin yeniden değerlendirilerek sağlam kuramsal temeller üzerine inşa edilmesi gerekliliğidir (Bortis, 2013, ss. 56-57).

Adını İtalyan iktisatçı Piero Sraffa'dan alan Sraffa teorisi, geleneksel neoklasik değer ve dağıtım teorilerine meydan okuyan karmaşık ve incelikli bir ekonomik analiz yaklaşımıdır.

Sraffa'nın çalışması özünde ekonomik teorinin odağını öznel fayda kavramlarından üretimin nesnel değerlendirmelerine ve girdiler ile çıktılar arasındaki ilişkilere kaydırmayı amaçlamaktadır. Bu bakış açısı klasik iktisat geleneğine dayanır ve Adam Smith, David Ricardo ve Karl Marx gibi isimlerden ilham alır ve ekonomik sonuçların şekillenmesinde sosyal ve maddi koşulların rolünü vurgular. Sraffa ekonomisinin genel özellikleri şu başlıklar altında açıklanabilir (FasterCapital, 2025, s. 1):

1. Üretim ve Fiyatlandırma: Sraffa çerçevesinin temel ilkelerinden biri üretim sistemlerine odaklanmaktır. Sraffa, mal fiyatlarının öznel tercihlerle değil, kullanılan teknoloji ve gerekli girdi miktarları dahil olmak üzere üretim koşulları tarafından belirlendiğini varsaymaktadır. Örneğin, bir çiftçi ek emek gerektirmeden ürün verimini artıran yeni bir gübre türü kullanıyorsa, üretim koşullarındaki bu değişiklikten ürünün fiyatı etkilenecektir.

2. Standart Mal: Sraffa, değeri ve dağıtımı ölçmek için bir ölçüt olarak “standart mal” kavramını ortaya koyar. Bu teorik araç, ekonomide üretilen malların bir derlemesini temsil eder ve diğer malların değerlerinin karşılaştırılabileceği bir sayısal değer görevi görür. Bu enflasyonu ölçmek için pazar sepetini kullanmaya benzer, ancak Sraffa'nın teorisinde göreceli fiyatları ve gelir dağılımını anlamak için kullanılır.

3. Gelir Dağılımı: Sraffa'nın teorisi aynı zamanda ücretler ve karlar arasındaki gelir dağılımını da ele alıyor. Bu dağılımın marjinal verimlilik tarafından belirlenmediğini, daha ziyade pazarlık gücü ve kurumsal düzenlemeler de dahil olmak üzere tarihsel ve sosyal faktörlerin bir sonucu olduğunu savunuyor. Örneğin, varsayımsal bir ekonomide, eğer işçiler sendikalarda daha fazla temsil kazanırsa, onların daha büyük pazarlık güçleri, gelir dağılımını kâr yerine ücretler lehine değiştirebilir.

4. Marjinalizmin Eleştirisi: Sraffa, malların değerini marjinal faydaya veya marjinal üretkenliğe indirgeyen marjinal teorileri eleştirir. Bu teorilerin, değeri büyük ölçüde nadirliğine ve onlara atfedilen kültürel değere bağlı olan, koleksiyonluk eşyalar gibi kıt olmayan veya doğrudan faydası olmayan malların fiyatlarını yeterince açıklayamayacağını iddia ediyor.

5. Artı Değerin Rolü: Artı kavramı Sraffa'nın analizinde önemli bir rol oynamaktadır. Ekonomiyi, mal üretiminin farklı sosyal sınıflar arasında dağıtılabilecek bir fazlalık yarattığı bir sistem olarak görüyor. Bu fazlalık, ekonomik büyümeyi ve sermaye birikimi potansiyelini anlamanın anahtarıdır. Örneğin, basit bir tarım ekonomisinde, fazlalık, nüfusun geçimlik ihtiyaçları karşılandıktan sonra arta kalan ve daha sonra ticaret veya yatırım için kullanılabilen tahıl olabilir.

6. Yeniden Dönüşüm ve Sermaye Teorisi: Sraffa'nın çalışması, özellikle tek, homojen bir varlık olarak neoklasik sermaye kavramına yönelik eleştirisi aracılığıyla, sermaye teorisi hakkındaki tartışmalara da katkıda bulunmaktadır. Belirli bir kâr oranında maliyet etkin olan bir üretim tekniğinin, kâr oranı değiştiğinde daha az etkili hale gelebileceği ve daha sonra yeniden maliyet etkin hale gelebileceği “yeniden dönüşüm” olasılığının altını çiziyor. Bu, kâr oranı ile sermaye kullanımının yoğunluğu arasında düzgün, ters bir ilişki olduğu fikrine meydan okuyor.

Sraffa teorisi, ekonominin maddi temelini ve onun altında yatan sosyal ilişkileri vurgulayarak ana akım ekonomik düşünceye sağlam bir alternatif sunuyor. Klasik bir perspektiften üretim, fiyatlar ve dağıtıma odaklanan Sraffa'nın çalışması, ekonomilerin nasıl çalıştığına ve onları şekillendiren güçlere dair değerli bilgiler sağlıyor. Her ne kadar teorileri evrensel olarak kabul edilmese de, tartışmayı alevlendirmeye ve ekonomi teorisinde yeni araştırmalara ilham vermeye devam etmektedir. Özellikle, Sraffa'nın onu yeniden formüle etmesi

ve detaylandırmasının gösterdiği gibi, Klasik yaklaşım düzeltilemeyecek kadar kusurlu değildi. Dahası, Klasik yaklaşım yalnızca içerik açısından zengin ve mantıksal olarak tutarlı bir biçimde mevcut olmakla kalmadı, aynı zamanda marjinalist teorinin o zamana kadar gözden kaçan büyük eksikliklerinin görülebileceği bir perspektif veya bakış açısı da sağladı (Kurz & Salvadori, 2015).

Piero Sraffa'nın ekonomi politigine katkısının özü onun neoklasik ve marjinal sisteme yönelik eleştirisinde ve disipline alternatif bir yaklaşım oluşturma çabasında yatmaktadır. Bu arka plana karşı, uzun vadeli bir perspektiften bakıldığında, Marshall'dan 1970'lere kadar neredeyse tam bir yüzyıl boyunca, yani Cambridge'in güçlü profilinin izlenimini taşıyan dönem boyunca, Cambridge Ekonomi Okulu'nda bir tür süreklilik vardır. Marshall, Keynes ve Sraffa, muhtemelen bu ekolün başlıca öncüleridir ve her biri, Neoklasik Marjinalist Okul'un iktisadi analiz ve düşüncesine özgü 'statik' felsefeye yöneltilen eleştiriyi farklı yollarla gerçekleştirmiştir. Bu üç isim, aynı amaca ulaşmada birbirinden oldukça farklı yöntemleri temsil etmektedir. Marshall "sosyal ekonomi" perspektifini vurgulayarak analiz yaparken, Keynes, sistemin kısa vadeli dinamiklerinin daha derin bir analizi bağlamında Say Yasasının eleştirisine odaklanmayı seçmiştir. Sraffa'nın zihninde artı değer teorisi ya da Marx'ın artı değer anlayışının temeli bulunmaktaydı. Sraffa'nın çalışmasına, fazlalığın analiziyle başlanmış; bu analiz, kısa süre içinde, yöntemin sağlam bir temele oturtulabilmesi amacıyla, fazlalığın tanımlanması ve ölçülmesine ilişkin sorunların araştırıldığı bir sürece dönüştürülmüştür (Porta, 2013, ss. 31-32).

Özellikle Sraffa'ya göre, çağdaş Marshallcı iktisatçıların iktisat tarihi hakkındaki görüşleri, aşağıdaki tezlerle özetlenebilecek bazı varsayımlara dayanmaktadır (Signorino, 2013, ss. 361-363):

Tez 1: Değer teorisi, ekonomik teorinin esasen doğrudan pratik uygulamalardan yoksun bir dalıdır.

Tez 2: Marshall'ın değer teorisi bilimsel olarak doğru olan tek değer teorisidir. Bu nedenle geliştirilebilir veya rafine edilebilir, ancak radikal bir şekilde eleştirilemez veya bir kenara atılamaz.

Tez 3: İktisadi düşünce tarihini çalışmanın tek ama en önemli değeri, mevcut değer teorisinin önceki hatalardan ve yanlış anlamalardan nasıl yavaş yavaş geliştiğini bilmektir.

Buna göre Sraffa, bu tezleri sert eleştirilere maruz bırakmak için ekonomik düşünce tarihini kullanıyor. Sraffa'nın seçtiği tarihsel örnekler aslında her üç tezin de yanlış olduğunu göstermeyi amaçlıyor.

Karşı Tez 1: Sraffa, değer teorisinin entelektüel bir oyun olmadığını iddia ediyor; Teori başlangıçta geliştirildi ve her zaman iyi tanımlanmış sınıf çıkarlarının derinden dâhil olduğu somut politik ve ekonomik sorunlara genel çözümler sağlamak için kullanıldı.

Karşı Tez 2: Sraffa, Marshall'ın değer teorisinin bilimsel olarak doğru olan tek değer teorisi olmadığını iddia ediyor. Ona göre, ekonomik düşünce tarihinin dikkatli bir incelemesi, iktisatçılar farklı teorik çerçeveler içinde farklı analitik araçları kullanarak farklı soruları inceledikçe değer teorisinin teorik kapsamının kademeli olarak değiştiğini göstermektedir.

Karşı Tez 3: Sraffa, değer teorisinin geçmişteki hataları ve kafa karışıklıklarını nasıl ortadan kaldırdığını göstermenin ekonomik düşünce tarihçilerinin görevi olmadığını iddia ediyor:

Marshall'cı iktisatçıların geçmiş hatalar olarak adlandırdıkları şey, değer teorisine farklı bir yaklaşım çerçevesinde detaylandırılan doğru ifadeler olabilir.

Tez 1 ile ilgili olarak Sraffa, klasik üretim maliyeti kavramını, kesinlikle nesnel bir yapıya sahip olan, gözlemlenebilen ve doğrudan ölçülebilen bir büyüklük olarak tanımlamaktadır. Bunun

tersine, Sraffa'ya göre marjinalist üretim maliyeti kavramı, gözlemlenemeyen ve yalnızca dolaylı olarak ölçülebilen, kesinlikle öznel bir büyüklüktür. Klasik ve marjinalist üretim maliyeti kavramları arasındaki bu temel farklılığa ilişkin açıklaması, bunların ekonomi teorisinin doğası ve hedeflerine ilişkin iki farklı görüşten kaynaklandığıdır. Klasik iktisatçılara göre iktisadın amacı iki yönlüdür:

(i) ulusların zenginliğini ve dinamiklerini belirleyen yasaları keşfetmek ve (ii) çeşitli sosyal sınıflar arasındaki gelir dağılımını belirleyen yasaları keşfetmek. Bu tür hedeflerin gerçekleştirilmesi, nesnelci bir üretim maliyeti kavramı gerektirir. Marjinalist ve özellikle Marshallcı iktisatçılar için iktisadın hedefi de aynı şekilde iki yönlü fakat farklıdır: (i) bireysel insan aktörlerin ekonomik davranışlarını belirleyen yasaları keşfetmek ve (ii) bireysel malların denge fiyatını belirleyen yasaları keşfetmek. Bu tür hedeflerin gerçekleştirilmesi, üretim maliyetine ilişkin öznelci bir kavramı gerektirir. Tez 2 ile ilgili olarak Sraffa, klasik üretim maliyetleri kavramının, dağıtım değişkenlerinin farklı mantıksal ve zamansal düzeylerde sınıflandırıldığı asimetrik bir dağıtım teorisine yol açtığını iddia etmektedir.

Ücretler (reel ücretler), kapitalist girişimcilerin, üretim sürecini üstlenmelerini ve tamamlamalarını sağlamak için işçilere vermek zorunda oldukları meta miktarıdır. Kâr (reel anlamda), üretim sürecinin sonunda artı veya net ürün şeklinde ortaya çıkan meta miktarıdır. Bunun tersine, Sraffa, üretim maliyetlerine yönelik marjinal yaklaşımın, dağıtım değişkenlerinin paralel mantıksal ve kronolojik düzeylerde düzenlendiği simetrik bir dağıtım teorisine yol açtığını öne sürüyor. Marshall, 'gerçek üretim maliyetini' işçilerin, kapitalist girişimcilerin ve toprak sahiplerinin 'çaba ve fedakârlıklarının' toplamı olarak tanımlıyor. Bu tanım, üretimin parasal harcamalarının, işçileri, kapitalist girişimcileri ve toprak sahiplerini üretim faaliyetine bağlı fayda kaybına katlanmaya teşvik etmek için gerekli ücret, kar ve kira cinsinden parasal teşviklerin toplamını oluşturduğunu söyleyen marjinal görüşün temelini oluşturur. Ücretler, kârlar ve kiralar arasındaki kronolojik simetri, mülkiyet haklarının işçiler, kapitalist girişimciler ve toprak sahipleri arasındaki dağılımındaki bir simetriyi yansıtıyor: ücretler, kârlar ve kiralar, nihai ürünlerdeki yalnızca koordineli paylardır.

Şüphe götürmez bir şekilde, Sraffa'nın olağanüstü yazı dizisinde birbirinden çok farklı ama birbirine karışmış en az üç unsur vardır. Bu üç unsur, sırasıyla üç düşünce akışının gelişimiyle ilgilidir (Pasinetti, 2012, ss. 1304-1306).

7.1. İlk Düşünce

1925 ve 1926 makalelerinin yayımlanmasından hemen sonra başlayan ve 1928-31 ders notlarının revizyonuna paralel olan çok sayıda nottan açıkça anlaşılan şey, Sraffa'nın en başından itibaren şuna ikna olduğudur: 19. yüzyıldan itibaren ekonomik teorisinin gelişiminde anormal bir çarpıklık meydana geldi. 1870'lerden itibaren hakim olan (marjinalist) iktisat anlayışı, tüm konunun içeriğinin eskisine göre değişmesine yol açmıştı. Daha spesifik olarak Sraffa, 1870'lerden bu yana ekonomi teorisyenlerinin selefleriyle aynı kelime dağarcığını, dili ve referans çerçevesini kullanmaya devam etmelerine rağmen, altta yatan kavramların "önemli" bir değişime uğradığını kaydetti. Sraffa şaşkıncı: Bir yanda Smith ve Ricardo, diğer yanda marjinalistler ve Marshall aynı İngilizce dilini konuşmuyor muydu? Neden gerçek içeriğin (aynı kelimelerin ardındaki kavramların) tamamen farklı anlamlara gelecek şekilde çarpıtıldığının farkına varılmıyor? 1870'den bu yana marjinal iktisatçıların yazıları ile 19. yüzyılın başlarındaki iktisatçıların yazıları arasında "büyük bir uçurum" bulunmaktadır. Temel sorun başka bir teoriyle

İlgili bir sorun değil ya da sadece değil. Düşünülebileceği gibi sadece “marjinal teori” ve “klasik teori” sorunuyla karşı karşıya değiliz. Sraffa’ya göre marjinal teori bir sapmadır. Ona göre mantıklı bir ekonomik teori ve sapkın bir ekonomik teori vardır. İsim değişikliğinin kendisi - klasiklerin “politik ekonomisinden” Marshall’ın “ekonomisine” – “ayrılığı işaretlemeye” hizmet eder ve “Marshall’ın bu uçurumu kapatma ve gelenekte bir süreklilik kurma girişimi boşuna ve yanıltıcıdır”. Sraffa, hataların bir kenara atılması ve makul, doğru ve mantıklı bir ekonomik teoriye, yani 1870’lerden önce var olan ekonomik teoriye geri dönülmesi gerektiğine inanıyor. Dolayısıyla Sraffa’nın notlarındaki bu ilk düşünce çizgisinin İktisadi Düşünce Tarihi’ne ait olduğu görülmektedir (Pasinetti, 2012, s. 1305).

7.2. İkinci Düşünce

Yukarıdakilerden Sraffa’nın, marjinal ekonomik teorisinin neden olduğu sapmalara yönelik açık bir eleştiri geliştirmenin mutlak bir öncelik ve zorunluluk meselesi olduğuna ikna olmuş görünüyor. Notlarının, düşüncelerinin ve yorumlarının çoğunluğu bu yöndedir. Bu açıklamalar etkileyici bir dizi eleştirel argüman oluşturuyorlar ve bunlarda Sraffa kendisini gerçekten olağanüstü bir eleştirel zihin olarak ortaya koyuyor. Sraffa Notları, 1870’den bu yana ortaya çıkan, iktisat teorisine yönelik kesin ve tekrarlanan bir dizi eleştiriye içermektedir. Bu eleştirel düşünce akışında pek çok gizli akım bulunabilir. Alanın çok geniş olması ve notların çok sayıda olması nedeniyle, onun zehirli oklarının spesifik hedefleri olarak tekrar tekrar ortaya çıkan yalnızca dört temadan bahsedilebilir: (i) marjinal üretim ve dağıtım teorisi; (ii) değer teorisi (marjinalistlerin fiyat teorisi dediği); (iii) marjinal fayda teorisi; ve (iv) faizin kaçınmanın ödülü olarak sunulduğu faiz teorisi (bu konudaki yorumları özellikle serttir). Dolayısıyla Sraffa’nın notlarındaki bu ikinci düşünce akımı, hakim ekonomik teorisinin eleştirisini amaçlamaktadır. Bu, özellikle ilk dönemlerde Sraffa’nın notlarındaki açık ara en kapsamlı ve hakim düşünce akışıdır (Pasinetti, 2012, s. 1305).

7.3. Üçüncü Düşünce

Üçüncü düşünce dizisi, önceki iki düşünce dizilerinin mantıksal bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Sraffa için mantıklı olanın ekonomik teorisinin durduğu noktaya, yani gelişiminin kesintiye uğradığı ve çarpıtıldığı noktaya geri dönmesinin kesinlikle gerekli olmasıdır. Bu bağlamda, iktisat teorisinin Fizyokratların, Smith, Ricardo, Malthus ve Marx’ın ‘politik ekonomisine’ geri dönmesi gereklidir. Gerçek ekonomik teoriye, kesintiye uğradığı noktadan devam edilmelidir ve bu süreç iki yönde ilerlemelidir: Her şeyden önce, klasik ekonomistlerin (ve Marx’ın) üstesinden gelemediği tüm zorluklardan ve tutarsızlıklardan arındırılması önemlidir. Daha sonra ise devam edip ilgili ekonomik teoriyi, Petty, Cantillon, Fizyokratlar, Smith, Ricardo, Malthus ve Marx’tan evrimleşmiş olması gerektiği gibi geliştirmek gerekir. Bu üçüncü düşünce akımı, bu nedenle, en sonunda, yapıcı bir düşünce akımı olarak ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda bu düşünce akımı, Sraffa’nın yaklaşımının yeniden ele alınmasının en ilginç ve yararlı kısmı gibi görünmekle birlikte diğer iki düşünce akımı da önce düzgün bir şekilde araştırılıp anlaşılması gerekmektedir (Pasinetti, 2012, s. 1306).

8. SRAFFA’NIN HAKİM MARJİNALİST GÖRÜŞLERE YÖNELİK ELEŞTİRİSİ

Marjinalist teori, ekonomik politika tartışmalarında bile sıklıkla kullanılan, serbest piyasa fiyatlarının ‘üretim faktörlerinin’ ve söz konusu ürünlerin ‘kıtlığını’ yansıttığı fikrinin temelini

oluşturur. Bu tür fiyatların daha sonra rekabete dayalı ekonomik sistemin ‘etkinliğini’ garanti ettiği varsayılır. Gerçekten de, serbest rekabet sisteminin sosyalist bir ekonomide bile kopyalanması gerektiği ileri sürülmektedir (Garegnani, 1978, s. 1).

Sraffa, Malların Mallarla Üretimi- İktisat Kuramını Eleştiriye Açış (Production of Commodities by Means of Commodities, Prelude to a Critique of Economic Theory) (1960) çalışmasının önsözünde, kitabında marjinal büyüklükler yöntemini kullanmadığını vurgular. Esas olarak Sraffa’nın yaklaşık kırk yıl boyunca yazdığı notlara dayanan bu çalışma, Sraffa’nın ‘marjinalizm’ yöntemini reddetmesinin, apriorist bir metodolojik önyargıdan kaynaklanmadığını, ancak gerçek ekonomik olgularla başa çıkmak için uygun yöntem hakkındaki görüşlerinin bir parçası olduğunu gösterir. Gerçekten de ‘marjinalizm’, sanki değişimler her zaman yan yana var olan iki durum arasındaki farka uygunmuş gibi, zaman içinde meydana gelen değişimlerle ilgilenir. Ancak, mekanik dünyanın dışında ve toplumsal olguların dünyasında değişim, a priori olarak bilinen önceden belirlenmiş yolları izlemez (Roselli ve Trabucchi, 2019, s. 334).

Diğer taraftan Sraffa aşağıdaki marjinalist doktrinleri de paylaşmamaktadır (Kurz, 2012, s. 46).

- Özellikle, ekonomideki yatırım hacminin parasal faiz oranı düzeyine göre esnek olduğu yatırım fonksiyonu kavramını reddetmiştir;
- Özellikle tasarruftaki artışın ekonomik büyümeyi teşvik ettiği görüşünü reddetti;
- Özellikle para arzının para otoritesi tarafından yeterli hassasiyetle düzenlenebileceği, yani sistemdeki para miktarının dışsal olduğu fikrini reddetti;
- Maliye ve para politikalarının ekonominin performansı üzerinde kalıcı bir etkiye sahip olamayacağı anlamında ekonomi politikasının etkisiz olduğu iddiasını özellikle reddetti.

Sraffa, Marshall’ın yöntemine yönelik üç temel itiraz ileri sürmüştür (Cavalieri, 2001, ss. 104-105):

Bunlardan ilki, Marshall’ın bireysel endüstrileri belirli bir üretim faktörünün tek tüketicisi veya belirli bir malın tek üreticisi olarak tanımlamasına ilişkindir. Sraffa’ya göre, bu tür bir tanımlama, ölçek getirisinin türünü etkileyebilir; çünkü endüstrinin tanımı ne kadar geniş tutulursa, artan getiri olasılığı o ölçüde artar ve azalan getiri olasılığı o ölçüde azalır. Sraffa’ya göre, Marshall’ın yaklaşımının değişken maliyetli bir arz eğrisiyle uzlaştırılabileceği ancak iki istisnai durum söz konusudur: Birincisi, artan getiri durumunda, her bir firma için dışsal ancak genişlemekte olan belirli bir endüstri için içsel olan ölçek ekonomileridir (Marshall ve Pigou tarafından analiz edilmiş olan, ancak oldukça düşük olasılığa sahip bir durumdur); ikincisi ise, azalan getiri durumunda, Barone tarafından incelenmiş olan ve bir endüstrinin, toplam üretimin artıp artmadığına bakılmaksızın, belirli bir üretim faktörünün tamamını kullandığı durumdur. Bu bağlamda, Marshall’ın yaklaşımının kapsama alanı oldukça sınırlıdır.

Bu yönetsel tutum, Sraffa’nın, Marshall’ın kısmi denge analizine özgü **ceteris paribus** varsayımına başvurulmasının meşru olup olmadığını belirlemek üzere benimsediği ölçütlerle yakından ilişkili olup endüstriler arası karşılıklı bağımlılığın sınırlı bir düzeyde varsayılmasına olanak tanıyan esnek bir ölçüttür.

Sraffa’nın yönelttiği ikinci itiraz ise, Marshall’ın kısmi denge analizinde başvurduğu ceteris paribus koşulunun içerdiği örtük varsayımlarla ilgilidir. Bu varsayımlar, üretim maliyetlerinin ve toplumsal ürünün düzey ve bileşiminin, çıktı fiyatlarından bağımsız olarak belirlenebileceğini ve her malın arz eğrisinin, diğer malların arz eğrileriyle ya da talep eğrisiyle ilişkisiz olduğunu varsayar. Oysa Sraffa’ya göre, genel olarak bu varsayımlar geçerli değildir;

çünkü belirli bir endüstride üretilen mal miktarındaki küçük bir değişiklik bile, diğer endüstrilerin üretim maliyetlerini etkileyebilir. Bu nedenle, arz tarafında farklı endüstrileri birbirine bağlayan teknolojik nitelikteki karşılıklı bağımlılık ilişkilerinin kabul edilmesi gerekir.

Sraffa'nın Marshall'ın değer teorisine yönelttiği üçüncü itiraz, serbest rekabet koşulları altında, kıt bir üretim faktörünün varlığından kaynaklanan üretim maliyeti artışlarının, bu faktörü kullanan tüm endüstriler tarafından paylaşılabileceğini; ancak her bir firma tarafından mutlaka üstlenilmesi gerekmediğini ileri sürmektedir. Zira, her bir üretici, söz konusu kıt faktörün kullanım miktarını artırabilir ya da azaltabilir; bunu yaparken, faktörün piyasa fiyatı üzerinde kayda değer bir etkiye bulunmaksızın hareket edebilir. Oysa, tüm üreticiler aynı anda bu tür bir değişikliği gerçekleştirecek olsa, bu durum elbette ki söz konusu olamazdı. Bu düşünsel çerçeve, Sraffa'nın, Marshall'ın yaptığı gibi, kısa dönemli bir endüstrinin toplam arz eğrisini bireysel arz eğrilerinin yatay toplamı şeklinde tahayyül etmesini imkânsız hâle getirmiştir. Öte yandan, Marshallcı analizde varsayıldığı biçimiyle, diğer tüm malların fiyatlarının sabit kaldığı yönündeki varsayımı kabul etmek daha da güçleşmiştir. Zira bu mallardan bazıları, doğrudan, fiyatı artmaya açık olan ve ikame edilemeyen söz konusu kıt üretim faktörünü gerektirmekte olabilir. Bu durum, kısmi denge analizinin temel varsayımlarından biri olan fiyat sabitliği varsayımını sorgulanabilir hâle getirir.

9. SRAFFA - HAYEK TARTIŞMASI

1931'de Friedrich August von Hayek, London School of Economics'te verilen dört derse dayanan bir kitap olan Fiyatlar ve Üretim'i ve Keynes'in *Economica* dergisinde "Para Üzerine İncelemeler" çalışması üzerine iki bölümlük eleştirel incelemesinin ilk bölümü olan "Bay J. M. Keynes'in Saf Para Teorisi Üzerine Düşünceler" (1931) başlıklı çalışmasını yayınladı. Hayek, her iki katkısında da ekonomik krizlerin toplam talep eksikliğiyle açıklanmasını reddetti. Kitabında, para teorisi ve ekonomik dalgalanmalar konusunda "Avusturya" yaklaşımını geliştirerek krizleri, faiz oranını (money rate of interest) "denge oranının" altında belirleyen bankacılık sisteminin yol açtığı "üretim yanlısı yönlendirilmesine" bağladı. Keynes bu çalışmalara yanıt vermeye çalıştı ancak diğer Anglo-Sakson ve Amerikalı iktisatçılar gibi o da görünüme göre Hayek'in görüşünü anlamakta ve çürütmekte zorluk çekiyordu çünkü analizinin ana yapı taşları olan Pareto genel denge teorisi ve Bohm-Bawerk'in sermaye ve faiz teorisi hakkında yeteri bilgiye sahip değildi. Keynes, her iki entelektüel geleneğe de aşina olan Sraffa'yı kendisinin yapmakta zorlandığı şeyi gerçekleştirmeye, yani Hayek'in saldırısını püskürtmeye davet etti (Kurz ve Salvadori, 2000, s. 8). Sraffa, parasal aşırı yatırım teorisine yönelik eleştirisinde Hayek'in ne tutarlı bir şekilde tartıştığı ne de teorisinin gerçeği yansıtabileceği sonucuna varır (Kurz, 2019, ss. 376-387).

Hayek, parasal faktörlerin iş çevrimi için gerekli bir koşul olduğunu, ancak para arzını değiştirmenin çıktıda dalgalanmalara neden olmak için yeterli olmadığını savundu. İş çevrimini açıklamak için görece fiyatlardaki değişiklikler de gerekliydi. Bankalar tarafından para yaratıldığında ancak ek tasarruf gerçekleşmediğinde, tüketim mallarına olan talep hemen artar. Bu da tüketim mallarının fiyatlarını diğer mallara göre yükseltir. İşletmeler bu talebi karşılamak amacıyla daha az dolambaçlı üretim araçlarını benimsiyor. Ancak fiyatlar yükselmeye başladıktan hemen sonra, bankaların geçmişte verdikleri kredilerin, verdikleri paranın çok daha azını satın alabilecek paralarla geri ödenmesi durumunda büyük kayıplara uğramamaları için faiz oranlarının da yükselmesi gerekiyor. Daha yüksek faiz oranları da tüketici harcamalarını yavaşlatacaktır. Tüketim malları üreten endüstriler atıl kalacak ve işçileri işten çıkaracak. Artık

geçmişteki aşırılıklar bedelini ödemeye başlıyor. Daha fazla yatırım malı üretememe, yatırım malı üreten firmaların artık tüketim malı üretmek için ihtiyaç duyulmayan emeği absorbe edememesi anlamına gelir. İşsizliğin nedenlerine ilişkin bu analiz Keynes'inkinden oldukça farklıydı. Hayek'e göre işsizliği yaratan şey talep eksikliği değil; daha ziyade işsizlik, talebin bileşiminden veya yanlış türdeki mallara (yatırım malları yerine tüketim malları) olan talepten kaynaklanmaktadır. Bu sorun ancak tüketici talebini azaltarak, işletmelerin ek yatırım için kullanabileceği ekstra tasarruflar sağlayarak, daha uzun üretim süreçlerini benimsemelerine olanak tanıyarak giderilebilir. Bu nedenle Hayek, Büyük Buhran sırasında işsizlikle başa çıkmak için Keynesçi genişlemeci politikaların uygulanmasına yönelik girişimlere karşı çıktı. Tüketici talebinin artırılmasına, kamu harcamalarının genişletilmesine veya fiyatların yükseltilmesine karşıydı. Ve bu Keynesçi politikaların hafif bir durgunluk olabilecek bir durumu uzun süreli bir depresyona dönüştürmeye yardımcı olduğunu savundu. Ayrıca Hayek'e göre Keynesyen politikalar enflasyon yaratarak sonuçta ekonomiye zarar veriyor (Pressman, 2013, s. 117; Sraffa, 1932, ss. 47-48).

1932'de Sraffa *Economic Journal*'da "Dr. Hayek Para ve Sermaye Üzerine" çalışmasını yayınladı. Hayek aynı yıl yanıt verdi, ardından Sraffa'dan kısa bir yanıt geldi. Sraffa'nın inceleme makalesindeki eleştirisi tamamen içseldi: Sraffa Hayek'in argümanının tutarlılığını Hayek'in kendi analitik çerçevesi bağlamında inceledi ve Hayek'in analizini herhangi bir açıklayıcı değerden mahrum bırakan bir takım ciddi hatalar yaptığını belirtti. Hayek, paranın yalnızca tek bir işlevi olduğunu varsayarak -değişim aracı olarak- ve dolayısıyla değer biriktirme aracı rolünü göz ardı ederek, "güçten düşürülmüş" paranın olduğu bir ekonomik sistemle uğraşıyordu. Böyle bir ekonominin, paranın olmadığı bir ekonomiden, yani takas ekonomisinden farklı olmayacağını savundu (Kurz, 2000a, ss.9-10). Sraffa, incelemesinde, Hayek'in argümanının parasal ekonomiye özgü belirli özellikleri hesaba katmadığına dikkat çekiyor (Roncaglia, 2009, s. 34).

Sraffa, öncelikle Hayek'in paranın yalnızca değişim aracı işlevini hesaba kattığını, değer biriktirme işlevini dikkate almadığını ve dolayısıyla "güçten düşürülmüş para" varsaydığını eleştirir. Bu göz önüne alındığında, Hayek'in parasal ekonomi ile doğal değişim ekonomisi arasında iddia ettiği fark nasıl olabilir? Hayek fark yaratmak için hangi "argümanı" kullanıyor? Burada iki durum ele alınmaktadır: Birincisinde, parasal faiz oranının düşmesinin ardından üretici kredisi genişler, ikincisinde ise tüketici kredisi genişler. İlk durumda, bunun tetiklediği uyum sürecinin uzun vadeli denge açısından hiçbir sonucu yoktur: er ya da geç bankacılık sistemi, parasal faiz oranını artırarak ortaya çıkan fiyat artışlarıyla mücadele edecektir. Maliyetli bir kaynak yanlış tahsisi sürecinden sonra sistem eski dengeye geri döner. Ekonomiyi kolay para politikaları yoluyla yapay olarak canlandırmak iyi bir şey yapmaz, ancak kalıcı olarak kötü bir şey de yapmaz. İkinci durumda farklı. Hayek, tüketici kredisini teşvik etmenin ekonomiye zarar verdiğini, çünkü gönüllü tasarrufları "boşalttığını" öne sürüyor. Bu, genel ekonomik sermaye stokunu ve bununla birlikte kişi başına düşen tüketici çıktısını kalıcı olarak azaltacaktır. Hayek'in belirttiği küçük doz, bankacılık sisteminin üreticilere veya tüketicilere keyfi olarak kredi verme yeteneği olduğu iddiasıdır. Ancak Hayek'in üretici kredilerinin uzun vadede hiçbir etkisinin olmadığı yönündeki iddiası da savunulamaz. Ortaya çıkan enflasyon, gelir ve servetin yeniden dağılımına ve yeni bir dengeye yol açar. Ayrıca enflasyon nedeniyle daha yüksek (ya da daha düşük) gelir elde edenler az ya da çok tasarruf edebilir. Hayek'in aksine gönüllü ve zorunlu tasarruf durumları net bir şekilde birbirinden ayrılamaz. Son olarak Sraffa, parasal faiz oranı ile denge faiz oranı arasındaki farkın para ekonomisinin bir özelliği olduğunu reddediyor. Krediler,

gelecekteki pazarların mevcut olduğu tüm mallarla ilgili olarak hem kendi içinde hem de doğal değişim ekonomisinde yapılabilir. Bu bağlamda Sraffa, içsel faiz oranı veya “mal faiz oranı” kavramını ortaya atıyor. Uzun vadeli dengenin dışında, temelde sözü edilen türden malların sayısı kadar farklı mal faiz oranları vardır. Bu nedenle Hayek’in düşündüğü gibi tek bir doğal faiz oranı yoktur, birçok doğal faiz oranı vardır. Dikkat çekici bir şekilde Sraffa, Böhm-Bawerk’in sermaye teorisini eleştirmemektir, ancak eleştirisini yazdığı sırada bu teorinin savunulamazlığı kendisi için zaten açıktı (Kurz, 2000a, s.9; Kurz, 2000b, ss. 257-301).

Sraffa devriminin (1926, 1960) doğası iki yönlüdür: eleştirel ve yapıcı. Sraffa’nın katkısı, Marshall’ın arz ve talep kanununa dayanan kısmi denge fiyatı teorisinin eleştirisiyle başlıyor. Burada özellikle iki noktanın önemi ortaya çıkmaktadır. Birincisi, gerçek dünyada temelde tekelci rekabetin olduğu gerçeğidir. Sraffa tam rekabeti referans ve başlangıç noktası olarak almanın yanlış olduğunu ima ediyor. İkincisi, neoklasik görüşe göre, kıt üretim faktörlerinin girdisinin arttırılması yoluyla (esas olarak emek) üretken kapasiteler giderek daha yoğun bir şekilde kullanıldıkça artan üretim zorluklarını yansıtacak olan artan marjinal maliyetler nedeniyle arz eğrisinin yukarı doğru eğimli olmaması. Her iki nokta da ‘iktisat teorisinin yönünün tamamen yeni bir çizgiye yönlendirmek’ için başlangıç noktası sağlar (Bortis, 2013, s. 56).

O halde ilk olarak Sraffa tam rekabet modelini eleştiriyor. Bu modelde denge fiyatı piyasada belirlenir ve her firma için bir veridir. Üretilen mal homojendir ve mükemmel bilgi vardır. Yukarı doğru eğimli arz eğrisi, aslında marjinal maliyet eğrisi, kısa vadede esas olarak doğrudan ve dolaylı emek olmak üzere verili kaynakların her zamankinden daha yoğun şekilde kullanıldığını ima etmektedir. Marjinal maliyetler veri fiyatlara eşitlendiğinde, ortalama maliyet eğrisinin minimumunun fiyatın altında olması durumunda aşırı kar ortaya çıkar. Bu optimum koşul, tüm firmaların maksimum çıktı ürettiği anlamına gelir. Dolayısıyla ekonomik faaliyet kaynaklara bağlıdır. Daha geniş bir bakış açısıyla sorun, veri kaynakların, Pareto optimumuna ulaşarak toplam çıktının maksimum düzeyde olacağı şekilde tahsis edilmesidir. Sraffa tam rekabet modelinin gerçek dünyayla başa çıkamayacağını savunuyor. Bazı endüstrilerdeki her firma, benzer ancak aynı endüstri veya üretim sektöründeki diğer firmalar tarafından üretilen ürünlerden farklı olan kendine ait bir ürün üretmektedir. Gerçek dünyaya ilişkin çok ayrıntılı ve incelikli bir bilgi burada ortaya çıkıyor ve her bir firmanın karşı karşıya olduğu talep eğrisinin negatif eğimli olması gerektiğini ortaya koyuyor. Bireysel firma için negatif eğimli talep eğrisi ekonomik teori için büyük önem taşımaktadır. Pazar payı mücadelesini de içeren kusurlu rekabet teorisi buradan başlıyor. Üstelik talep eğrilerinin konumu tüketicilerin gelirlerine ve dolayısıyla milli gelire bağlı olduğundan Keynes ile örtülü bağlantılar ortaya çıkıyor (Bortis, 2013, s. 60).

1931’de Cambridge Üniversitesi’nde ders vermeye başlayan Joan Robinson, Sraffa’nın derslerindeki yenilikçi unsurlara çok şey borçluydu. İlk kitabı Kusursuz Rekabetin Ekonomisi (1933), Pigou’nun çalışmalarından büyük ölçüde etkilenmesine rağmen “Sraffa’dan gelen bir nottan esinlenmiştir”. Hatta önsözünde şunu söyleyecek kadar ileri gitmektedir: Yeni çalışmalar arasında Bay Piero Sraffa’nın Aralık 1926 Economic Journal’deki makalesine özellikle minnettarım... Bay Sraffa’nın makalesi çalışmamın başlangıç noktası olarak düşünülmelidir çünkü bu kitabın asıl amacı, Değer teorisinin tamamını bir tekel analizini göz önünde bulundurarak onun kısa ve öz önerisini gerçekleştirmeye çalıştırmaktadır (Potier, 2005, s. 40).

10. SRAFFA’NIN DEĞER TEORİSİ

Sraffa, ortodoks mikroekonomiye yönelik diğer eleştiriler de yapmaktaydı. Sraffa’nın Robinson’a önerdiği Cambridge tartışması, ortodoks değer teorisinin döngüsel olduğu yönündeki argümanı içeriyordu. Bu nedenle değer teorisine farklı bir yaklaşım gerekiyordu. Bu yaklaşımı bulmak için Sraffa, Ricardocu ekonomiden ve klasik artık kavramından yararlandı. Sraffa’ya göre, mantıksal olarak tutarlı bir değer ve dağıtım teorisi, üretimin döngüsel doğasına ilişkin klasik kavrama geri dönmek zorundaydı; mallar, mal üretmek için kullanılır ve kişi başlangıçta üretilenden daha fazla mal ürettiğinde bir fazlalık ortaya çıkar. Daha sonra Sraffa bu modelin tutarlılığını gösterdi ve böyle bir modelin değerleri veya göreceli fiyatları açıklamak için nasıl kullanılabileceğini ve gelirin ücretler ve karlar arasındaki dağılımını hangi ilkelerin yönlendirdiğini gösterdi (Pressman, 2013, s. 110).

Kitabının önsözünde (ve hatta kitabın alt başlığında) Sraffa, kitabın eleştirel amacı konusunda oldukça nettir: Kitabın önerileri açıkça “marjinalist değer ve dağıtım teorisinin eleştirisine temel oluşturmayı” amaçlamaktadır. Ayrıca önerilerinin kökeni konusunda da çok nettir: “Adam Smith’ten Ricardo’ya kadar eski klasik iktisatçıların bakış açılarından” kaynaklanırlar ve bu bakış açısının tutarlı bir yeniden formülasyonundan oluşurlar, önceki zayıflıklarını silkelirler ve geliştirirler. Sraffa, klasik değer ve dağıtım teorisini yeniden formüle ederek, aynı zamanda, marjinalist teorisinin eksikliklerinin açıkça vurgulanabileceği bir karşıtlık yaratmaya çalıştı (Kurz, 2012, s. 25).

Emek değer teorisinin iki önemli yaklaşımı vardır: Ricardo ve Marx’ın ihtiva edilmiş emek değer teorisi ve Smith’in kumanda edilen emek değer teorisi. Sraffa bu iki yaklaşım arasındaki farkın tamamen farkındaydı. Hem Smith ve Ricardo’da hem de Sraffa’nın yaklaşımında, marjinalist ve neoklasik teorilerin aksine, artı değer, fiyatların ve dağıtımın belirlenmesinden bağımsız bir büyüklüktür. Marjinalist ve neoklasik teorilerde, hem fiyatlar hem de çıktı aynı anda belirlenir. Klasik teoride ise üretim ve dağıtım analizin iki ayrı aşamasıdır ve çıktının verili olarak benimsenmesi fiyatların belirlenmesine yönelik bir ön yaklaşımdır. Üretim yöntemleri veya teknikler seti kapitalist tarafından önceden bilinmektedir ve bu açıdan klasik ve neoklasik teoriler arasında bir fark yoktur. Ancak gerçek dünyada bir emtianın üretim seviyesi, söz konusu emtianın üretim araçlarının göreceli fiyatlarından etkilenebilir. Klasik iktisatçılar bu durumun farkındaydılar ancak fiyatlar ile üretilen miktarlar arasında tutarlı bir ilişki kurmak mümkün olmamıştır (Araujo, 2019, s. 615).

Sraffa, Wassily Leontief’in girdi-çıktı analizine çok benzeyen bir teori geliştirmiştir, ancak tamamen farklı bir amaç gütmektedir: bir ekonominin sorunsuz büyümesini sağlayacak ve sermaye sahiplerine tekdüze bir kâr oranı sağlayacak fiyatları belirlemek. Bu açıdan Sraffa fiyatları Marx’ın üretim fiyatlarına benzemektedir. Bu temelde, teorik sorunlar bu model çerçevesinde ele alınır ve çözülür: dağıtımdan bağımsız bir değer ölçüsü sorunu, değerlerin üretim fiyatlarına dönüştürülmesi sorunu ve teknoloji seçimi sorunu bunlardan sadece birkaçıdır. Sraffa’nın yaklaşımı, girdi matrisleri yardımıyla bir ekonominin teknolojik yapısını yakalamaktır. Ancak, Sraffa modelini matematiksel olarak değil, tamamen sözel olarak formüle etmiştir, böylece daha sonra modelleme mümkün olmuş ve daha iyi bir anlayışa katkıda bulunmuştur. Girdi matrisinin elemanları, üretimin neden olduğu mal tüketimini, daha doğrusu bir ürünü üretmek için hangi ve kaç malın kullanıldığını temsil eder. Sraffa’nın temel modelinde tek ürünlü dallar varsayılır, yani her bir sanayi dalında tam olarak tek bir mal türü üretilir. Ulusal ekonomi gibi bir ekonomik sistemin teknolojik yapısının bir diğer özelliği de işgücü girdisidir. Bu da

üretile mal birimi başına çalışan sayısını kaydeden bir $(1,n)$ matrisi kullanılarak, üretilen mal birimi başına modellenir. Böylece her mal için, onu üretmek için hangi diğer malların kullanıldığını, hangi miktarlarda ve ne kadar işgücü gerektiğini gösteren bir denklem kurulabilir. Her bir mal için bu yapıldıktan sonra, Neoricardocu fiyatları için bir denklem sistemi elde edilir ve bu denklemin çözümü, düzgün bir yeniden üretimin sağlanması için çeşitli malların hangi oranda değiş tokuş edilmesi gerektiğini gösterir. Denklem sistemi fiyatlar arasındaki ilişkileri belirlese de, henüz genel fiyat seviyesini belirlemez. Bu seviyeyi tanımlamanın çeşitli yolları vardır. Bir olasılık, bir emtiayı bir fiyat birimine, bir numéraire'e yükseltmektir. Örneğin, bir sterlin gümüş bir numéraire olarak ilan edilirse, diğer malların fiyatları sterlin olarak verilir. Bununla birlikte, denklem sisteminin kalan serbestlik derecesi, ücret gibi bir değişken belirtilerek de "doldurulabilir". Bu durumda fiyatlar, ana akım iktisattaki reel ücret kavramına benzer şekilde, ücret birimleri ("kumanda edilen emek") cinsinden ifade edilir. İşçilerin emek güçlerini sürdürebilmeleri için belirli bir mal sepetini satın almaları gerektiğini (geçimlik ücret) tanımlamak da mümkündür, bu durumda fiyatlar bu mal sepetleriyle ifade edilir. Hangi tanım yapılırsa yapılsın: Model artı ürünün ücretli işçiler ve sermaye sahipleri arasındaki dağılımının fiyatlara bağlı olduğunu ve fiyatların da ücret oranı ile kar oranı arasındaki ilişkiye bağlı olduğunu göstermektedir. Ücret oranı ile kar oranı arasındaki ilişki genellikle doğrusal değildir; genel olarak eğilim şu şekilde tanımlanabilir: Ücret oranı ne kadar yüksek belirlenirse, kar oranı o kadar düşük olur. Eğer karlar tamamen daha fazla emek ve daha fazla üretim aracına yeniden yatırılırsa ya da başka bir deyişle, artı ürün her seferinde genel ekonomik üretim hacmini genişletmek için tamamen kullanılırsa, ekonomi kar oranıyla aynı oranda büyür (girişimcilerin tüketimini saymazsak). Eğer kar oranı %5 civarındaysa, her yıl %5 daha fazla işgücü işe alınır ve her yıl her şeyden %5 daha fazla üretilir (Schefold, 1989, s. 202; Piero Sraffa, ty).

Klasik iktisatta ve Sraffa'da ekonomik süreç bir bütün olarak döngüsel bir yapı içinde ele alınmaktadır. Sraffa ilk olarak bir sektörün yalnızca buğday ürettiği ve bir sektörün yalnızca demir ürettiği çok basit bir ekonomiyi ele alır (Sraffa, 1960).

Üretim aracı olarak buğday ve demir ile insan emeği ele alınmaktadır. Toprağa, demir madenine ve kömüre de ihtiyaç olduğu gerçeği bu noktada dikkate alınmıyor. Çalışanlara parayla değil buğdayla ödeme yapılıyor. Verimlilik çok düşük olduğundan ürün fazlası ve kar olmaz. Teknoloji seçildikten sonra, her iki alanda kullanılan buğday ve demir miktarlarının sabit bir oranda olması gerekir: Her madencinin bir kazmaya, her çiftlik işçisinin bir tırpana ihtiyacı vardır. Yıllar geçtikçe aynı üretim süreçleri kullanılarak aynı miktarlarda üretilmektedir. Son olarak Sraffa, didaktik amaçlar için özellikle basit olan niceliksel varsayımlarda bulunur. Üretim araçlarının bir yıl içerisinde ürüne dönüşümü aşağıdaki şema ile açıklanmaktadır:

$$280 \text{ ton buğday} + 12 \text{ ton demir} = 400 \text{ ton buğday}$$

$$120 \text{ ton buğday} + 8 \text{ ton demir} = 20 \text{ ton demir}$$

Soldaki her sütundaki toplamı toplarsanız 400 ton buğday ve 20 ton demir elde edersiniz ki bu da ürünün tamamıdır. Ekonomi bir bütün olarak hiçbir şey kazanmadı ve hiçbir şey kaybetmedi. Ancak tüm sürecin gelecek yıl tekrarlanabilmesi için bir değişimin gerçekleşmesi gerekiyor. Buğday çiftçileri, 120 ton buğday fazlasını, demir endüstrisinde üretilen 12 ton demir fazlası ile değiştirmek zorunda kalıyor. Parasal bir ekonomide buğdayın demire oranı 1:10 olacaktır. Sraffa'nın kitabının ikinci bölümü "artı üretim" ile ilgilidir. Ekonomi artık en az bir malda fazla verebilir. Örneğin yukarıdaki model aynı üretim kaynağı miktarı ile 20 ton demir, 575 ton buğday üretilecek şekilde değiştirilebilir. Daha sonra model şuna benzer:

280 ton buğday + 12 ton demir = 575 ton buğday

120 ton buğday + 8 ton demir = 20 ton demir

Yani şu anda ekonomide 175 ton buğday fazlası var ama demir fazlası yok. Eski fiyat oranı olan 1:10 korunsaydı, demir endüstrisinde gelir ve giderler hala aynı kalacaktı, ancak tarımda 575:400 oranında olacaktı (Knolle, 2019, s. 48).

Bir neoklasik, arzın artması nedeniyle buğday fiyatının düşmesi gerektiğini söyleyebilir, ancak bunun ne kadar olacağını söyleyemez. Ancak Sraffa'nın yaptığı gibi uzun vadede ekonominin tüm sektörlerindeki kar oranlarının ortak bir değere doğru yöneldiği varsayılırsa, o zaman fiyatlar (1 ton buğday için x , 1 ton demir için y) ve ortak kar oranı r dengede olmalıdır, aşağıdaki denklemler söz konusu olmaktadır:

$$(1 + r)(280x + 12y) = 575x$$

$$(1 + r)(120x + 8y) = 20y$$

Bu denklemler matematiksel olarak x ve y açısından doğrusal ve homojendir. Dolayısıyla (x, y) 'nin her katı (ax, ay) aynı zamanda bir çözümdür. Ancak eğer sadece göreceli fiyatlar önemliyse, tam olarak böyle olması gerekir. Fiyat vektörü $x = 1$ ile normalleştirilirse şunu elde edersiniz:

$$r = 0,25; x = 1; y = 15$$

Bunun izole edilmiş bir özel durum olmadığı gerçeği, kâr oranı ve fiyatlara ilişkin denklem sisteminin, her biri yalnızca bir ürün üreten herhangi sayıda şubeye sahip sistemler için bile her zaman çözülebileceğini garanti eden bir matematik teoreminden kaynaklanmaktadır ve her zaman pozitif fiyatlara yol açar (Knolle, 2019, s. 48).

Sraffa'nın Malların Mallarla Üretimi- İktisat Kuramını Eleştiriye Açış (Production of Commodities by Means of Commodities, Prelude to a Critique of Economic Theory) (1960) adlı eserinin yayınlanması, Marx'ın ekonomi teorisine katkısının değerlendirilmesinde bir dönüm noktasıydı. Sraffa, göreceli fiyatların ve kâr oranının tamamen üretimin teknik koşulları ve reel ücret oranı tarafından belirlendiğini gösterdi. Klasik iktisatçıların ve Marx'ın yaklaşımının temelinde yatan nesnel veriler de bunlardır. İş değerleri, herhangi bir ek bilgi sağlamayan ve dolayısıyla gereksiz olan türetilmiş büyüklüklerdir. Sraffa, Marx'ı açıkça şöyle görüyordu: (i) değer ve dağıtım teorisine artı değer yaklaşımını yeniden keşfeden, onun analitik yapısını ve tarihsel gelişimini yeniden inşa eden ve onu daha da geliştirmeye çalışan bir yazar; ve (ii) artı değer yaklaşımı geleneğine sıkı sıkıya bağlı olan ve onu Ricardo'nun bıraktığı durumun ötesine taşıyarak onun daha da gelişmesine önemli analitik katkılarda bulunan bir ekonomi teorisyeni (Gehrke ve Kurz, 2022, ss. 428-429).

11. SRAFFA'NIN CETERIS PARİBUS VARSAYIMINA ELEŞTİRİSİ

1920'lerin ortalarında Sraffa, Marshall'ın kısmi denge analizini eleştirmişti. Marshall'ın teorisinin hem mantıksal olarak tutarsız olduğunu hem de gerçekleri açıklayamayacağını göstermişti. Sraffa'nın eleştirilerinin çoğu, Marshall tarafından kullanılan ceteris paribus varsayımıyla ilgiliydi. Sraffa'ya göre Marshall'ın, ticareti yapılan bir şeyin fiyatını ve miktarını belirlemeye yönelik basit arz ve talep çizelgeleri şeklindeki yaklaşımı sürdürülemez. Marjinal analiz, genel olarak ceteris paribus varsayımı çerçevesinde yürütüldüğü için, Sraffa'nın eleştirel projesinin temel hedefinin, marjinal analiz yaklaşımının yetersizliklerini ortaya koymak olduğu söylenebilir. Bu eleştiri, genel bir analiz yöntemi aracılığıyla temellendirilebilir. Sraffa, 1920'li yılların sonlarında klasik iktisatçıların değer ve dağılım teorilerine yaklaşımlarını açığa çıkarmak

ve bu yaklaşımları yeniden inşa etmek amacıyla bu konuyu daha ayrıntılı bir şekilde ele almaya başlamıştır (Kurz, 2012, ss. 31-32).

Metodoloji açısından Marshall kısmi denge analizini benimsemiştir. Kısmi denge analizi, belirli bir ekonominin nihai ürünlerine yönelik çeşitli piyasalar arasındaki karşılıklı bağımlılıkların, tabiri caizse, ceteris paribus koşulunda dondurulmasını gerektirir. Kısmi denge teorisyenleri nihai ürün için tek bir pazarı analiz ederler. Diğer tüm nihai ürün piyasalarında belirlenen fiyat ve miktarların veri olduğu ve araştırılan piyasada üretilen fiyat veya miktardaki değişikliklerin diğer nihai ürün piyasalarında üretilen fiyat ve miktarlar üzerinde tanımlanabilir bir etkisinin olmadığı varsayılmaktadır. Kısmi denge analizi teorisyenleri, bu varsayımların en azından verilerdeki küçük sapmalar için geçerli olduğunu varsayarak ilk yaklaşımla elde edilebilecek sonuçları ararlar. Böyle bir metodoloji, onu biçimsel olarak doğru bir şekilde uygulamak isteyen teorisyenlere ciddi kısıtlamalar getirir. Sraffa ise, teorisyenler bazı ek varsayımlar getirmeye istekli olmadıkları sürece, belirli bir piyasadaki belirgin bir değişime neden olan aynı güçlerin, diğer piyasalardaki aynı büyüklükteki değişime de neden olabileceğini, dolayısıyla *Ceteris Paribus* varsayımının küçük sapmalar için bile geçerli olamayacağını savunmaktadır. Ancak, Sraffa'nın saptadığı mantıksal çıkmazdan (*logical cul-de-sac*) kurtulmak için bu stratejiye başvurma eğiliminde olan teorisyenler, böyle bir tercihin modellerinin teorik kapsamının kökten daralması gibi çok "tatsız" bir sonuca yol açacağının farkında olmalıydılar (Freni ve Salvadori, 2013, s. 194).

1920'lerde Avrupa'da ekonomik düşünceye arz ve talep analizi hakim oldu. Sraffa bu düşünce tarzından memnun değildi. Değer teorisine yaptığı katkılar doğası gereği iki yönlüydü: yıkıcı ve yapıcı. İlk olarak Marshall'ın arz analizindeki mantıksal eksikliklere dikkat çekti. İkinci olarak, klasik fazlalık kavramına dayanan daha uygun bir arz teorisi geliştirdi. Marshall'a göre bir firmanın arz eğrisi sektördeki diğer tüm firmaların arz eğrilerinden bağımsızdı. Bir endüstri arz eğrisi, sektördeki tüm firmaların arz eğrilerinin basitçe toplanmasıyla belirlendi. Sektörde 100 firma olsa ve bunların 50'si 1 dolara satılabilse 1.000 kahve fincanı üretmek isteseydi, diğer 50 firma ise fiyatı 1 dolara satılsa 2.000 kahve fincanı üretse, sektördeki toplam üretim ne kadar olurdu? Piyasa fiyatı 1\$ olarak belirlenseydi 150.000 kahve fincanı olurdu. Farklı fiyatlar için de benzer hesaplamalar yapılabilir. Her farklı fiyattaki miktarları toplarsak sektörün kahve fincanı arzını elde ederiz. Sraffa, bir firmanın üretim koşullarının ve dolayısıyla arz eğrisinin, tüm rakiplerinin üretim koşullarını etkilemesi gerektiğini savundu. Örneğin, bir şirket kahve fincanı üretimini genişletirse, kahve fincanı yapmak için gereken malzemelere (örneğin kil) olan talebi artar ve bu malzemelerin fiyatı artar. Ancak malzeme maliyetlerinin artması nedeniyle kahve fincanı üretim maliyeti artarsa, tüm firmalar kahve fincanı üretiminden daha az kar elde eder. Sonuç olarak diğer şirketler ne fiyata olursa olsun daha az kahve fincanı üretmek isteyeceklerdir. Sraffa, bu karşılıklı bağımlılık nedeniyle herhangi bir endüstri için Marshall arz eğrileri oluşturmanın kabul edilemez olduğunu savunuyor (Pressman, 2013, s. 110).

Sraffa'nın ikinci eleştirisi üretimde getirilerin azaldığı varsayımına yönelik bir saldırıydı. Çoğu üretimin, özellikle de tüketim malları imalatının, artan getiri koşulları altında gerçekleştiğini savundu. Ayrıca, belirli bir endüstrideki üretim maliyetindeki değişiklikler, üretim sürecinde o mala ihtiyaç duyan diğer tüm endüstrilerdeki üretim maliyetini etkilediğinden, azalan getirilerin belirli bir endüstriye veya mala tek başına uygulanamayacağını da gösterdi. Bu nedenle Sraffa, tam rekabete dayalı ekonomik modelin terk edilmesi ve bunun yerine şirketlerin karşılıklı bağımlılığını, tekellerin ve oligopollerin varlığını tanıyan bir modelin getirilmesi gerektiğini

savundu. Bu eleştiri Joan Robinson ve diğerleri tarafından tekelleri rekabet modellerinin geliştirilmesine yol açtı (Pressman, 2013, s. 110).

12. SRAFFA VE AKSAK REKABET TEORİSİ

Sraffa'nın 1925 tarihli makalesi, Keynes ile birlikte *Economic Journal*'ın ortak editörü olan Francis Ysidro Edgeworth'un (1854–1926) ilgisini çekti. Edgeworth'un teşvikiyle Keynes, Sraffa'dan İngiliz dergisinde yayınlanacak bir makale istedi ve genç İtalyan ekonomist teklifi kabul etmeye hazırды. İngilizce makale (Sraffa, 1926), İtalyan versiyonundan çok daha kısadır ve buna bağlı olarak fark edilir öneme sahip yan unsurlar açısından çok daha az zengindir: makalenin ilk yarısı, İtalyan makalesindeki ana noktaların bir özetinden oluşurken, ikinci yarısı, bireysel firmalar durumunda da hipotez edilen ve dolayısıyla sabit veya orta derecede artan getirilerle uyumlu olan negatif eğimli talep eğrilerine dayalı orijinal bir araştırma çizgisini ayrıntılı olarak açıklamaktadır. Burada, aslında Marshall'ın çalışmasında dağılmış olan belirli "gerçekçilik" ipuçlarını ele alan bir kusurlu rekabet teorisini ortaya koymaktadır. Ancak Sraffa, bu araştırma çizgisinin sınırlılıklarına işaret etmekte gecikmedi ve yukarıdaki çalışmanın, yüksek tekelleri karlarına olanak veren koşullar altında sektöre çekilen yeni firmaların yarattığı rekabetin bozucu etkisini ihmal ettiği sonucuna vardı. Bu, özünde, klasik anlamda rekabetin ihmal edilmesi, yani sermayenin maksimum getiri arayışıyla bir sektörden diğerine kaydırılması anlamına geliyordu. Özellikle, Joan Robinson (1933) konuya sistematik bir yaklaşım geliştirdi, aynı zamanda Edward Chamberlin (1933) tekelleri rekabet teorisine çeşitli ortak noktaları olan bir yaklaşım sundu. Ancak Robinson, Marshall'ın kısmi dengelerinin kavramsal terimleriyle çalışırken, belirli bir endüstri içinde faaliyet gösteren firmalarla ilgili olarak kusurlu rekabet teorisini geliştirirken, Chamberlin'in teorisinde çeşitli endüstriler arasındaki sınırlar biraz bulanıktır. Her şirket kendi pazarında dış rekabetin baskısına maruz kalmaktadır. Rekabetin, söz konusu firma ile aşağı yukarı aynı malı üreten firmalardan mı kaynaklandığını, yoksa ürünlerin tamamen farklı olmasına rağmen yine de yeterince iyi birer ikame olabilecek nitelikte olup olmadığını ayrıntılı olarak açıklamaya gerek yoktur. Sraffa'nın bu araştırma çizgisinin arkasındaki kritik ilk adım olmasına rağmen (bugün hala belli bir etki yaratıyor ve her şeyden önce ders kitaplarına girmeye devam ediyor: ilginçtir ki, belki de Torinli iktisatçımız bugün, özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nde, ününün çoğunu buna borçludur), kısa süre sonra bu çizgiden vazgeçecekti. Aslında, Sraffa'nın 1926 tarihli makalesinin sonucu, rekabetçi olmayan piyasa biçimlerinin modern teorisine ve özellikle de pazara yeni firmaların girişinde engellerin varlığına dayanan Paolo Sylos Labini'nin oligopol teorisine (1962) giden yolu açmıştı. Dahası, Sraffa'nın ilk taslağında hâlihazırda geliştirmekte olduğu, Keynes ile 1928'de tartıştığı ve sonunda Malların Mallar Aracılığıyla Üretimi'nde ifadesini bulan bir araştırma çizgisinin temelini oluşturan klasik rekabet kavramıydı (Roncaglia, 2000, ss. 16-17).

Piero Sraffa ilk kez 1925 yılında 'Sulle relazioni fra costo equantità prodotta' ('Maliyetler ve çıktı arasındaki ilişki üzerine') adlı makalesiyle Marshallcı kısmi denge teorisinin eleştirmeni olarak adını duyurdu. Eleştirisinin başlangıç noktası, o zamana kadar yeterli ilgi görmeyen artan, azalan ve sabit getiriler arasındaki ayrımdı. Bu ayrımı gerçekte doğrulamanın zorluğunun yetersiz istatistiklerden kaynaklandığı görüşüne karşı çıktı ve Marshall'ın açıklamasının temelden yanlış olduğunu söyleyerek bu görüşü eleştirdi. Belirli bir sektörde artan, azalan veya sabit getiriler olup olmadığı gözlemcinin bakış açısına bağlıdır. Uzun veya kısa dönemin, bir sektörün tamamının veya tek bir firmanın dikkate alınmasına bağlı olarak her durum elde edilebilir. Dahası, tam

rekabet koşullarında çıktının maliyetlere bağımlılığı fikri deneyim tarafından önerilmemiştir. Aksine, bu bağımlılık, simetri nedenleriyle artan bir arz eğrisini azalan bir talep eğrisine karşı koymak isteyen fayda teorisyenleri tarafından varsayılmıştır. Bu nedenle, fayda teorisyenleri klasiklerle, özellikle de o zamanlar Sraffa'nın çoğu emtia için sabit getiriler varsaydığına inandığı Ricardo ile sorun yaşadılar. Bazı neoklasikler, sabit getirileri yalnızca yükselen ve düşen getirilerin karşıt eğilimlerinin 'yok edilmesi' olarak hayal edebilmişti. Buna karşılık, Sraffa, her iki eğilim de yoksa sabit getiriler olduğu sonucuna varmanın çok daha doğal olduğunu gözlemlemiştir. O zaman sabit getiriler istisna değil kuraldır (Schefold, 1989, s. 2).

Belirli bir teknolojiye sahip bir firma veya endüstri, belirli bir ürünü üretmek için kullandığı girdilerdeki artış, çıktısını orantılı olarak daha fazla artırıyorsa, ölçeğe göre artan getiriler sergiler. Bu etki, azalan uzun vadeli ortalama maliyet eğrisinde kanıtlanmıştır. Artan getiri kavramı hem mikroekonomi hem de çağdaş büyüme teorisi için önemli olsa da, tarihsel olarak Adam Smith üretim firmalarının maliyet deneyimlerini işbölümüne bağlayan *Milletlerin Zenginliği* (1776) adlı eserine dayanır. Bu uygulama uzmanlaşmaya ve dolayısıyla uzmanlaşanlar arasında fazlalıklarının ticaret yapma yeteneğine yol açar ve bu da pazarı genişletme etkisine sahiptir. Mükemmel rekabet altında, azalan maliyet, satış fiyatlarını düşürme etkisine sahiptir. Karları azaltsa da, tüm sınıfların gerçek gelirlerini artırır. Antoine Augustin Cournot, artan ölçek getirilerinin rekabetçi firmaların fiyat alma davranışıyla bağdaşmadığını belirten düşünürler arasında ilk düşündürdü. On yıl sonra, John Stuart Mill de ölçek ekonomilerinin rekabetçi piyasaları tehlikeye atabileceğinin farkına vardı. Ancak bu olasılık, artan ölçek getirilerinin karakteristik olarak endüstrilerin tekelleşmesine neden olduğu fikrini reddeden Alfred Marshall tarafından kategorik olarak reddedildi. Marshall endüstriyel ortamdaki tüm firmalar için eşit olarak mevcut olan ve dönemin İngiltere'sinde emtia fiyatlarındaki düşüşü açıklamak için hâlihazırda gözlemlenebilen eğilimi açıkladığına inanılan "genel iyileştirmeler" biçiminde dışsal ekonomiler kavramını ortaya attı. Marshall, firmalara içsel olan ekonomilerin kendi kendini sınırladığına inanıyordu, bunun bir nedeni de ölçek ekonomilerinin tam etkilerinin zamanla "işletmenin rehberliğinin daha az enerjiye ve daha az yaratıcı dehaya sahip insanların eline geçmesi" nedeniyle engellenme olasılığıydı. Bu nedenle Marshall, tekeli eğilimlerin sınırlanacağını ve rekabetin devam edeceğini savundu ve bu da Mill'in artan ölçek getirilerinin saf rekabeti tehlikeye atacağı yönündeki çekincesini yersiz kıldı; yani firmalar ve endüstriler her zaman artan arz fiyatı koşulları altında üretim yaparlar ve bu da endüstri arz eğrisinin pozitif eğimli olmasına sebep olur³.

13. SONUÇ

M. Keynes İstihdam, Faiz ve Paranın Genel Teorisi (1936) adlı eserinin sonunda şöyle yazmaktadır: "Bu fikirlerin nasıl somut, pratik adımlara dönüştürülebileceğini göstermek, bu kitabın kapsamını aşan, bambaşka bir çalışmayı gerektirir. Ancak öne sürdüğüm düşünceler doğruysa—ki yazdıklarımı bu varsayım üzerine kurmak durumundayım—bu fikirlerin zaman içinde etkili olacağını inkâr etmek büyük bir hata olur. Günümüzde insanlar, her zamankinden daha fazla, daha derin ve temelden bir değerlendirmeye ihtiyaç duyuyor; yeni fikirleri dinlemeye daha açıklar ve mantıklı bulurlarsa uygulamaya istek gösteriyorlar. Fakat bu geçici ruh hâlinde

³ Konu ile ilgili bakınız: "Returns, Increasing". International Encyclopedia of the Social Sciences. Retrieved May 06, 2025 from Encyclopedia.com: <https://www.encyclopedia.com/social-sciences/applied-and-social-sciences-magazines/returns-increasing>.

bağımsız olarak, iktisatçıların ve siyaset düşünürlerinin fikirleri—doğru da olsa yanlış da olsa—çoğu zaman sanıldığından çok daha güçlüdür. Aslında dünyayı yönlendiren şey büyük ölçüde bu fikirlerdir.

Günlük hayatta kendilerini tamamen “uygulamacı” olarak tanımlayan ve entelektüel düşüncelerden etkilenmediğini düşünen kişiler bile, çoğu zaman geçmişte yaşamış bir ekonomistin fikirlerinin etkisi altındadır. Yetki sahibi ama mantıksız kişiler, bazen kendi düşüncelerini sanki havadan alıyor gibi görünse de, aslında birkaç yıl önce yazılmış akademik bir çalışmanın etkisiyle hareket etmektedir. Mevcut çıkar gruplarının etkisi genellikle abartılır; oysa zamanla, yavaş ama kararlı bir şekilde yayılan fikirler çok daha güçlü bir etki yaratır. Bu etki hemen ortaya çıkmaz, çünkü özellikle iktisat ve siyaset teorileri söz konusu olduğunda, insanlar genellikle 25–30 yaşından sonra yeni düşüncelerden kolay kolay etkilenmez. Bu yüzden, devlet görevlilerinin, siyasetçilerin ve hatta aktivistlerin kullandığı fikirler genellikle çok yeni değildir. Ancak eninde sonunda, dünyayı asıl biçimlendiren şey çıkar grupları değil; iyi ya da kötü, insanları etkileyen ve harekete geçiren fikirlerdir” (Keynes, 1936, s. 383).

Sraffa 20’ci yüzyılın en önemli iktisat teorisyenlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Sraffa’nın özellikle Neoklasik iktisada yönelik eleştirileri ve Klasik iktisadı canlandırmaya yönelik çalışmaları iktisadi düşünceler tarihinde önemli etkiler bırakmıştır. Neoklasik teorinin merkezinde birbirine sıkı biçimde bağlı iki temel fikir yer alır: Bunlardan ilki, çıktı düzeyinin (üretimin) nasıl belirlendiğine, diğeri ise bu çıktıların farklı hak sahipleri arasında nasıl paylaştırıldığına ilişkindir. İlkini temelini, “Say Yasası” oluşturur; bu yasa, piyasa ekonomisinin kendi haline bırakıldığında işgücünün tam istihdamına ve sermaye stokunun tam kullanımına yönelme eğiliminde olduğunu savunur. İkinci fikir ise, üretim faktörlerinin sahiplerinin, bu faktörlerin ürüne katkıları oranında gelir elde ettikleri varsayımdır. Keynes ve onun izleyicileri, enerjilerini ve eleştirilerini esasen birinci fikre yöneltmişken, Sraffa ve onun takipçileri ikinci fikri hedef almıştır. Marjinalist teoriye yönelik eleştiriler farklı bakış açıları içerebilir; ancak farklı çıkış noktalarından yola çıkan bu iki yaklaşımı bütünlüklü ve tutarlı bir yapıya entegre etme girişimleri, hiç de kolay olmamıştır (Kurz, 2013, s. 51).

Alfred Marshall’ın kurucusu olarak kabul edilen Neoklasik İktisat, mal ve hizmetlerin üretimini, fiyatlandırılmasını, tüketimini ve gelir dağılımını arz ve talep yoluyla açıklamaya çalışan bir yaklaşımdır. 20.’ci yüzyılın önemli iktisat teorisyenlerinden olan Sraffa Marshall’ın açıklamalarına farklı açılardan eleştiriler getirmektedir. Gerçekten de, Sraffa’nın iktisat teorisine katkıları karmaşık bir bütün olarak, son derece iddialı bir bakış açısından ele alınmakta ve bu bağlamda değerlendirilmelidir. Sraffa’nın çalışmaları ‘ekonomi biliminin arabasını’, marjinalist yaklaşımın önde gelen ilk savunucularından biri olan Jevons’un öncülük ettiği öznel değer teorisinden döndürmeyi amaçlamaktadır. Bu nedenle, Sraffa yazılarıyla, Marshall ve Pigou’dan günümüzdeki takipçilerine kadar marjinalist yaklaşımın önde gelen savunucularının teorilerindeki zayıf noktaları ortaya koymaya katkıda bulunmakta ve aynı zamanda Adam Smith ve David Ricardo’nun (ve ayrıca, belirli açılardan Karl Marx’ın) klasik yaklaşımını yeniden önermektedir. Klasik yaklaşımı yeniden yapılandırma çalışması, Keynesçi katkının unsurlarıyla da tutarlıdır (Roncaglia, 2000, s. 2).

Sraffa’nın 1926 tarihli ölçek ekonomileri ve tam rekabet hakkındaki makalesi (1925 tarihli İtalya makalesinin gözden geçirilmiş hali) Marshall’ın firma teorisindeki çarpıcı bir çelişkiye işaret ediyordu. Sraffa’ya göre, Marshallcı teori yalnızca gerçekçi olmayan varsayımlara başvurarak mantıksal tutarlılık kazanabilir (Salvadori ve Signorino, 2014). 1930 yılında eserleri

üzerine düzenlenen meşhur sempozyumun sonunda açıklamalarını şu sözlerle bitirmişti: “Marshall’ın teorisinde örtük olarak yer alan varsayımların neler olduğunu bulmaya çalışıyorum; eğer Bay Robertson bunları son derece gerçekdışı buluyorsa, ona katılıyorum. Görünüşe göre, teorinin hem mantıksal olarak kendi içinde tutarlı bir biçimde yorumlanamayacağı hem de açıklamayı amaçladığı olgularla aynı anda uzlaştırılamayacağı konusunda hemfikiriz. Bay Robertson’un çözümü, matematiği bir kenara bırakmaktır; kendisi, benim çözümümün ise olguları bir kenara bırakmak olduğunu öne sürüyor. Belki de, bu koşullar altında aslında benim düşünceme göre terk edilmesi gerekenin Marshall’ın teorisinin kendisi olduğunu açıklamalıydım” (Robertson vd., 1930, s. 93). Sraffa’nın bu analizi iktisat biliminde genel denge anlamında bir üretim teorisi ve daha da önemlisi, Joan Robinson tarafından aksak rekabet teorisinin geliştirilmesi gibi iki konunun gelişmesine yol açmıştır (Fonseca, t.y., s. 1).

Sraffa’nın yayımladığı çalışmalar önemli etkiler yaratmıştır. Marshall’a yönelttiği eleştiriler, tekelleşmiş rekabet ve diğer piyasa biçimleri üzerine yoğun bir akademik çalışmayı tetiklemiştir. Hayek’e yönelik eleştirisi çerçevesinde kullandığı mal faizi oranı (commodity rate of interest) kavramı, daha sonra Keynes tarafından likidite tercihi teorisi içinde ele alınmıştır. Sraffa’nın Ricardo’yu ve genel olarak klasik iktisada ilişkin yeniden yorumlaması, klasik yazarlarla yeniden yoğun bir biçimde ilgilenilmesine ve iktisadi düşünce tarihine yönelik sorulara olan ilginin belirgin şekilde artmasına yol açmıştır. Sraffa’nın bu yeni yorumları başlangıçta geniş kabul görmüşse de, 1960 tarihli kitabının yayımlanmasının ardından çeşitli eleştiriler gündeme gelmiştir. Sraffa’nın, özellikle Marshall tarafından temsil edilen, iktisadi düşüncenin başlangıcından günümüze kadar süreklilik içinde geliştiği tezine karşı çıkışı, iktisadi “normal bir bilim” olarak gören, yani ilerlemenin kümülatif olduğu ve hiçbir zaman gerilemenin yaşanmadığı varsayımına dayanan yaklaşımla çelişmektedir. Sraffa’nın, marjinalizm öncesinde tamamen farklı bir ‘klasik’ değer ve dağılım teorisinin var olduğunu ileri sürmesi, bu yaklaşımla bağdaşmamaktadır. Sraffa’nın klasik bakış açısını değer ve dağılım teorisinde yeniden formüle etmesi ve geliştirmesi, birçok iktisatçı tarafından benimsenmiş ve ileri letilmiştir (Kurz, 2000a, s. 14).

Sraffa’nın, Keynes’in Genel Teori’nin geliştirilmesine önemli bir katkı sağlamadığına dair yaygın kanaat söz konusudur. Fakat Sraffa’nın “öz faiz oranları” (own rates of interest) konusundaki değerlendirmelerinin, Keynes’in düşünce sürecini kritik bir dönüm noktasında yapıcı ve yönlendirici bir şekilde etkilemiş olma olasılığı üzerinde de durulmaktadır (Grieve, 2012, s. 66).

Sraffa üzerine yapılan çalışmalar ve onun düşüncelerinden ilham alan literatür, oldukça geniş bir çerçeveye ulaşmış ve günümüzde de gelişimini sürdürmektedir. Trinity College arşivlerinde yer alan el yazmalarının araştırmacılara açılması, Sraffa’ya yönelik akademik ilgiyi yeniden canlandırmıştır. Doğumunun yüzüncü yılı dolayısıyla düzenlenen sempozyum, konferans ve seminerler, bu alanda zengin bir entelektüel birikimin oluşmasına katkı sağlamıştır. Sayfa sayısı bakımından son derece sınırlı bir külliyatın bu denli derin ve kalıcı bir etki yaratması, iktisat düşüncesi tarihinde oldukça istisnai bir durumdur. Sraffa’nın düşüncenin ortaya çıkardığı teorik ivme ise günümüzde hâlen etkisini sürdürmektedir (Kurz, 2000a, s. 15).

KAYNAKÇA

Araujo, F. A. D. (2019). Sraffa and the Labour Theory of Value: a note. *Brazilian Journal of Political Economy*, 39(4), 614-637.

- Aspromourgos, T. (2013). Sraffa's System in Relation to Some Main Currents in Unorthodox Economics, In Levrero, E., Palumbo, A., & Stirati, A. (Eds.). (2013). *Sraffa and the Reconstruction of Economic Theory: Volume Three: Sraffa's Legacy: Interpretations and Historical Perspectives*. Springer.
- Bharadwaj, K. (1984). Piero Sraffa: The man and the scholar: A tribute. *Economic and Political Weekly*, Vol. 19, No. 31/33, Annual Number: Focus on Industry.
- Blankenburg, S., Arena, R., & Wilkinson, F. (2012). Piero Sraffa and 'the true object of economics': The role of the unpublished manuscripts. *Cambridge Journal of Economics*, 36(6), 1267-1290.
- Bortis, H. (2013). Piero Sraffa and Shackle's Years of High Theory: Sraffa's Significance in the History of Economic Theories, In Levrero, E., Palumbo, A., & Stirati, A. (Eds.). *Sraffa and the Reconstruction of Economic Theory: Volume Three: Sraffa's Legacy: Interpretations and Historical Perspectives* (pp. 55-83). London: Palgrave Macmillan UK.
- Braunberger, G. (2020). Wenn Ökonomen irren?, <https://blogs.faz.net/fazit/2020/09/14/wenn-oekonomen-irren-11659/index.html> (01.09.2025).
- Cavalieri, D. (2000). On some controversial aspects of Sraffa's theoretical system in the second half of the 1920s. In T. Cozzi & R. Marchionatti (Eds.), *Piero Sraffa's Political Economy* (pp. 138-160). Routledge.
- FasterCapital (2025). Sraffian Economics Ressourcen neu definieren Sraffian Economics und die Werttheorie, <https://fastercapital.com/de/inhalt/Sraffian-Economics--Ressourcen-neu-definieren--Sraffian-Economics-und-die-Werttheorie.html> (18.08.2024).
- Fonseca, Gonçalo (t.y.). Piero Sraffa, 1898-1983. <https://www.hetwebsite.net/het/profiles/sraffa.htm>. (18.05.2025).
- Freni, G., & Salvadori, N. (2022). The construction of long-run market supply curves: Some notes on Sraffa's critique of partial equilibrium analyses. In *Competition, Value and Distribution in Classical Economics* (pp. 75-99). Routledge.
- Garegnani, P. (1978). Sraffa's Revival of Marxist Economic Theory-interview. *New Left Review*, (112), 71.
- Gehrke, C., & Kurz, H. D. (2006). Sraffa on von Bortkiewicz: Reconstructing the Classical Theory of Value and Distribution. *History of Political Economy*, 38(1).
- Gehrke, C., & Kurz, H. D. (2022). Sraffa's constructive and interpretive work, and Marx. In *Competition, Value and Distribution in Classical Economics* (pp. 143-161). Routledge.
- Grieve, R. H. (2012). Keynes, Sraffa and the emergence of the General Theory. *Review of Political Economy*, 24(1), 51-67.
- Grieve, R. H. (2013). An issue with own-rates: Keynes borrows from Sraffa, Sraffa criticises Keynes, and present-day commentators get hold of the wrong end of the stick, <https://www.robinson.cam.ac.uk/postkeynesian/downloads/Grieve/RG250214.pdf> (08.09.2025).
- John, B. D. (1998). Sraffa's early philosophical thinking. *Review of Political Economy*, 10(4), 477-491.
- Keynes, J. M. (1936). *The General Theory of Employment, Interest and Money*. London: MacMillan & Co.

- Knolle, H. (2019). Die Wiederentdeckung des Piero Sraffa-Ein neuer Ansatz in der ökologischen Ökonomik?. *Ökologisches Wirtschaften-Fachzeitschrift*, (1), 47-50.
- Kurz, H. D. (2000a). Piero Sraffa (1898-1983). https://static.uni-graz.at/fileadmin/_Persoenliche_Webseite/kurz_heinz/Dokumente/2009_Piero_Sraffa__in_Klassiker_des_oekonomischen_Denkens_.pdf.
- Kurz, H. D. (2000b). The Hayek-Keynes-Sraffa Controversy Reconsidered. In Kurz, H. D. (Ed.). *Critical essays on Piero Sraffa's legacy in economics*, Cambridge University Press, pp. 257-301.
- Kurz, H. D. (2012). Two Critics of Marginalist Theory: Piero Sraffa and John Maynard Keynes. *Investigación económica*, 71(280), 23-54.
- Kurz, H. D. (2013). Sraffa, Keynes, and Post-Keynesianism. In G. Harcourt & P. Kriesler (Eds.), *The Oxford Handbook of Post-Keynesian Economics*, Volume 1: Theory and Origins. New York: Oxford University Press.
- Kurz, H. D. (2019). Piero Sraffa, In Dimand, R. W. and Hagemann, H. (eds). *The Elgar Companion to John Maynard Keynes*. Cheltenham, UK and Northampton, MA, USA: Edward Elgar Publishing, pp. 376–387.
- Kurz, H. D., & Salvadori, N. (2000). Piero Sraffa's contributions to economics: A brief survey, In Kurz H. D. (Ed.), *Critical Essays on Piero Sraffa's Legacy in Economics*, Cambridge University Press.
- Kurz, H. D., & Salvadori, N. (2015). Classical economics after Sraffa. *Cahiers d'économie politique*, (2), 45-71.
- Lavoie, M. (2010). Post-Keynesianism. In Faccarello, G. and Kurz, H. D. (eds). *Handbook of the History of Economic Thought*, vol. 2: *Schools of Thought in Economics*. Cheltenham: Edward Elgar.
- Marchionatti, R. (2001), Introduction, In T. Cozzi & R. Marchionatti (Eds.), *Piero Sraffa's Political Economy*. Routledge, <http://digamo.free.fr/marchio.pdf> (19.05.2025).
- Naldi, N. (2000). The friendship between Piero Sraffa and Antonio Gramsci in the years 1919-1927. *European Journal of the History of Economic Thought*, 7(1), 79-114.
- Panico, C., & Chiodi, G. (2021). Sraffa's monetary writings, objectivism and the Cambridge Tradition. In *A Reflection on Sraffa's Revolution in Economic Theory* (pp. 419-453). Cham: Springer International Publishing.
- Pasinetti, L. L. (2012). Piero Sraffa and the future of economics. *Cambridge Journal of Economics*, 36(6), 1303-1314.
- Piero Sraffa. (t.y.). Wikipedia. 24 Aralık 2025 tarihinde https://de.wikipedia.org/wiki/Piero_Sraffa adresinden erişildi.
- Porta, P. L. (2013). What remains of Sraffa's economics. University of Milan Bicocca Department of Economics, Management and Statistics Working Paper, (242).
- Potier, J. P. (2005). *Piero sraffa, unorthodox economist (1898-1983): A Biographical Essay*. Routledge.
- Pressman, S. (2013). *Fifty major economists*. Routledge.
- Rahim, E. (2023). Piero Sraffa's Revolution in Economic Theory, <https://criterion-quarterly.com/piero-sraffas-revolution-in-economic-theory/> (24.08.2024).
- Robertson, D. H., Sraffa, P., & Shove, G. F. (1930). Increasing returns and the representative firm. *The Economic Journal*, 40(157), 79-116.

- Roncaglia, A. (2000). *Piero Sraffa: his life, thought and cultural heritage*. Routledge.
- Roncaglia, A. (2009). *Great Thinkers in Economics Series: Piero Sraffa*, . Palgrave Macmillan.
- Rosselli, A., & Trabucchi, P. (2019). Sraffa, the ‘marginal’ method and change. *Structural Change and Economic Dynamics*, 51, 334-340.
- Salvadori, N., & Signorino, R. (2014). Piero Sraffa: economic reality, the economist and economic theory: An interpretation. In *Revisiting Classical Economics* (pp. 70-92). Routledge.
- Schefold, B. (1989). *Mr Sraffa on joint production and other essays*. Routledge.
- Sen, A. (2003). Sraffa, Wittgenstein, and Gramsci. *Journal of Economic Literature*, 41(4), 1240-1255.
- Signorino, R. (2013). Piero Sraffa’s lectures on the advanced theory of value 1928–31 and the rediscovery of the classical approach. In *Piero Sraffa: The Man and the Scholar* (pp. 195-216). Routledge.
- Sraffa, P. 1920 [1993]. Monetary inflation in Italy during the war, thesis obtained in November 1920, translated from the Italian by Wendy J. Harcourt and Claudio Sardoni, *Cambridge Journal of Economics*, 17, 7–26.
- Sraffa, P. (1922). The bank crisis in Italy. *The Economic Journal*, 32(126), 178-197.
- Sraffa, P. (1925). On the relations between cost and quantity produced. *Italian Economic Papers*, 3, 323-63.
- Sraffa, P. (1926). The Laws of Returns under Competitive Conditions. *Economic Journal*, 36 (December): 535–50.
- Sraffa, P. (1932). Dr. Hayek on Money and Capital, *Economic Journal*. 42/166.
- Sraffa, P. 1960. *Production of Commodities by Means of Commodities: Prelude to a Critique of Economic Theory*. Cambridge University Press. Cambridge, UK.
- Vernengo, M. (2001). Sraffa, Keynes and ‘the years of high theory’. *Review of Political Economy*, 13(3), 343-354.

EXTENDED ABSTRACT

Economic Theory from the Perspective of Piero Sraffa

Italian-born economic thinker Piero Sraffa (1898–1983) is considered one of the most original and important economic theorists of the 20th century. Known for his significant criticisms of neoclassical economics, Sraffa also gained fame for his contributions to the revival of classical economics. His major work, *Production of Commodities by Means of Commodities: Prelude to a Critique of Economic Theory* (1960), laid the foundations of the neo-Ricardian school of economic thought, which analyzes value and distribution in economic systems. Sraffa also published influential editions of Ricardo’s writings. This work examines Sraffa’s views from different perspectives and attempts to explain Sraffa’s role in the history of economic thought. Neoclassical Economics, which Alfred Marshall is considered to be the founder of, is an approach that attempts to explain the production, pricing, consumption and income distribution of goods and services through supply and demand. Sraffa, one of the important economic theorists of the 20th century, criticizes Marshall’s explanations from different perspectives. Indeed, Sraffa’s

contributions to economic theory are considered as a complex whole, from a very ambitious perspective, and should be evaluated in this context. Sraffa's works aim to turn the direction of economic science away from the subjective theory of value pioneered by Jevons, one of the first prominent advocates of the marginalist approach. Therefore, with his writings, Sraffa contributes to revealing the weak points in the theories of the leading advocates of the marginalist approach, from Alfred Marshall and Arthur Cecil Pigou to their followers today. Sraffa's works also re-propose the classical approach of Adam Smith and David Ricardo (and in a certain way, Karl Marx). His work to reconstruct the classical approach is also consistent with elements of the Keynesian contribution (Roncaglia, 2000).

Sraffa's 1926 article on economies of scale and perfect competition (a revision of his 1925 Italian article) pointed out a striking contradiction in Marshall's theory of the firm. According to Sraffa, Marshallian theory can only achieve logical consistency by resorting to unrealistic assumptions (Salvadori and Signorino, 2014). At the end of the famous symposium held on his work in 1930, he concluded his explanations with the following words: *"I am trying to understand the assumptions underlying Marshall's theory.... We seem to agree that the theory cannot be interpreted in a way that is logically consistent and at the same time consistent with the facts it claims to explain. Perhaps I should have explained that under these circumstances I found Marshall's theory objectionable"* (Robertson vd., 1930, p. 93). Sraffa's analysis led to the development of two topics in economics: a theory of production in the sense of general equilibrium and, more importantly, the development of the theory of imperfect competition by Joan Robinson (Fonseca, n.d.).

© Submitted for possible open access publication under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY NC) license.
(<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).